SSCB'DE YAŞAM VE EMEK

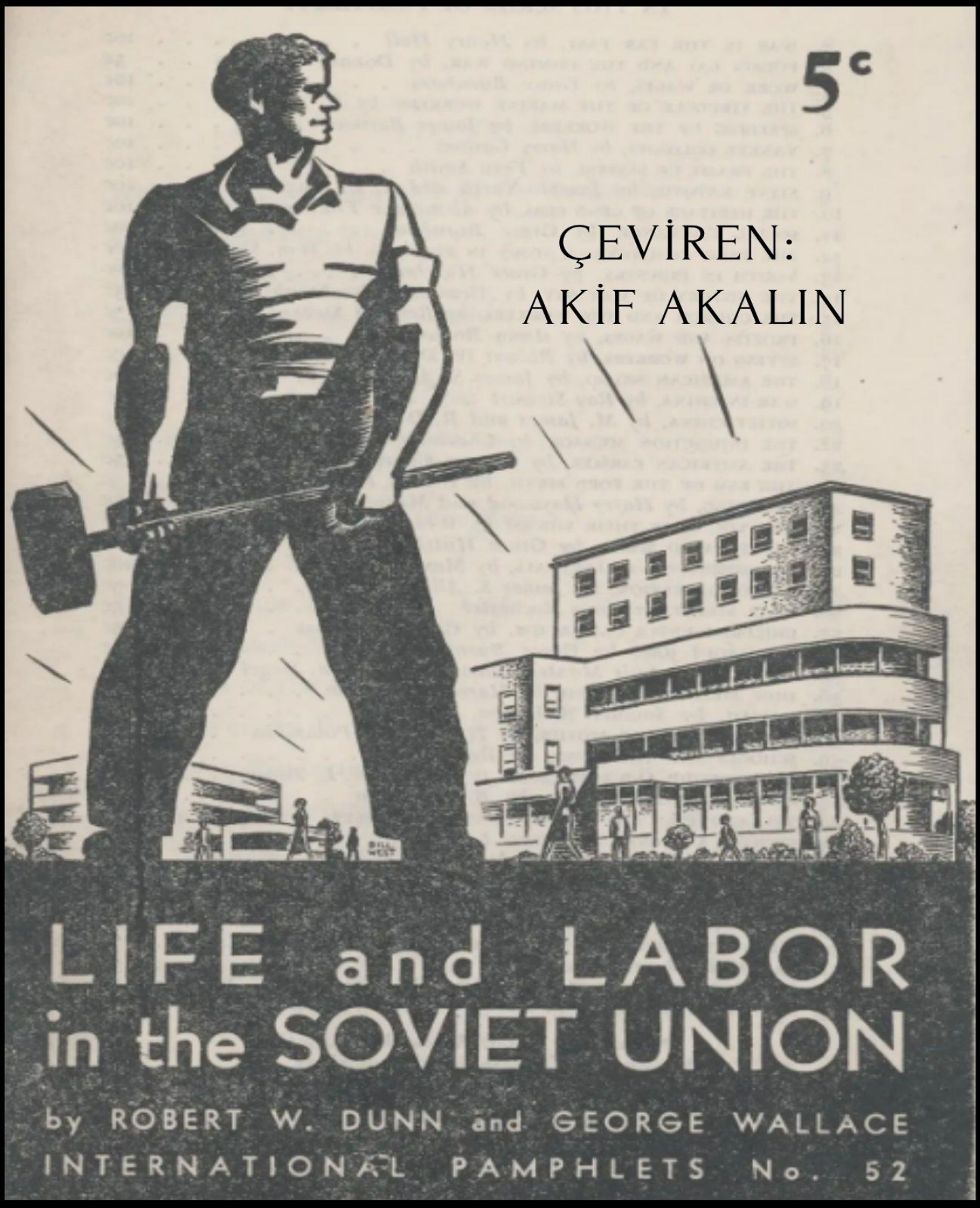

Sovyetler Birliği'nde Yaşam ve Emek

Robert W. Dunn ve George Wallace

Çeviren: Akif Akalın

New York: International Publishers

1937

İÇİNDEKİLER

Çevirenin Önsözü	4
Giriş	5
Eski Rusya'da ve Sovyetler Birliği'nde Ücretler	7
Yaşam Standartları Yükseliyor	9
“Sosyalleştirilmiş Ücretler”	12
Giyim, Barınma ve Sağlık	13
Ücret Ödeme Yöntemleri	15
Sosyalizmde Parça Başı Çalışma	18
Çalışma Saatleri ve Tatiller	20
Emeğin Korunması	22
Savaş Öncesi Rusya'da Sosyal Sigorta	25
Sovyet Sosyal Sigortası	26
Çarlık Döneminde Sendikalar	29
1917'den Bu Yana Sendikaların Büyümesi	30
Sendikaların İşlevleri	32
Sovyet İşçileri Kendileri İçin Çalışır	35
Artan Üretkenlik	36
“Fırsat Ülkesi”	37
Stakhanov Hareketi	39
Emek Kahramanları	42
Yazarlar Hakkında	43
Notlar	44
Ek Okuma: SSCB’nin ilk yıllarında İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği	45

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

Sovyetler Birliği'nde Yaşam ve Emek broşürü, ABD Komünist Partisi tarafından 1937 yılında yayınlandı. Broşürü yayınlayan International Publishers (Uluslararası Yayıncılar) yayınevi, 1930 – 1937 yılları arasında bu tarzda 53 broşür yayınladı (1).

Yazarlar broşürde Sovyetler Birliği'nde emekçilerin 1930'lu yıllardaki çalışma ve yaşam koşullarından kesitler sunuyorlar. 1917 Ekim Devrimi'nin Sovyet emekçilerine kazandırdıklarını daha iyi gösterebilmek için, 1930'lu yılları, devrim öncesi yılların çalışma ve yaşam koşullarıyla karşılaştırıyorlar.

Broşürün daha iyi anlaşılabilmesi için, broşürde geçen bazı kavram ve terimleri, çevirinin sonuna koyduğumuz notlarla açıklamaya çalıştık. Yine çevirinin sonuna koyduğumuz Ek Okuma parçası, Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarında işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında gerçekleştirdiği atılımlar hakkında kısmen fikir verecektir.

Ekim Devrimi'nin 108. yıldönümünde yayınladığımız çevirinin, Sovyet deneyiminin hafızalardan silinmemesine katkıda bulunması umuduyla.

Akif Akalın
Çanakkale, 7 Kasım 2025

Giriş

Az çok tiyatroya benzer, ağaçlar ve çiçek tarhlarıyla çevrilmiş çarpıcı bir bina. Binanın merdivenlerini tırmandığımızda, kendimizi endüstriyel sergiler ve her çeşit resimle dolu ferah bir koridorda buluyoruz. Koridorun bir köşesini döndüğümüzde, fabrikanın erkek ve kadın işçilerinin duş ve soyunma odalarının burada olduğunu gösteren tabelalarla karşılaşıyoruz.

Vardiyadan çıkan işçiler bu odalarda yıkanıyorlar. Koridorun ilerisinde, fabrika idaresinin ve fabrika sendika komitesinin büroları bulunuyor. Bir merdiven, alt kattaki demirhaneye iniyor. Burada ayrı bir revirde, bir hemşire görev yapıyor. Hemşire, doktorların sürekli hizmet verdiği, fabrikanın ana kliniğine doğrudan hatla bağlı.

Demirhanedeki her şey, böyle bir yer için şaşırtıcı derecede temiz. Pencereler geniş, bol ışık alıyor ve özenle yıkanmış. Temizlik, temiz hava ve parlak güneş ışığı size genellikle is, havasızlık ve kasvetle ilişkilendirilen bir yer olan demirhanede olduğunuzu unutturuyor.

Fabrikanın her yerinde maden suyu sebilleri var. Sıcağın yoğun olduğu veya işin sağlığa zararlı olduğu yerlerde çalışan herkese, maden suyu ücretsiz veriliyor. Bu işçilere her gün ücretsiz süt de veriliyor.

İşçiler akşam yemeği için sıcak yemek alabildikleri fabrika yemekhanesine gidiyorlar. Sağlık nedeniyle özel diyet gereksinimi olan işçiler için, özel diyet yemekhaneleri sağlanıyor. Ana yemekhanenin yanında, işçilerin yemekten sonra oturabilecekleri geniş, konforlu bir şekilde döşenmiş bir oda var. İşçiler burada kitap, dergi veya gazete okuyorlar, dama oynuyorlar, radyo dinliyorlar veya muhtemelen, gelip sanitasyon ve hijyen konularında kısa konuşmalar yapan fabrika doktorunu dinliyorlar (2).

Bu, ister Moskova veya Leningrad'da, ister Stalingrad veya Gorki'de olsun, tipik bir fabrikayı ziyaret eden birinin göreceği, Sovyetler Birliği'ndeki işçilerin fabrika yaşamı resmidir. Fakat mevcut resmi daha iyi anlayabilmek için, Rus işçilerinin çarlık otokrasisini yıkıp, yeni bir toplum inşa etmeye başlamadan önceki yaşamına ilişkin bir fikre sahip olmak gerekir. Sovyetler Birliği işçilerinin gerçekleştirdiği büyük değişimleri anlayabilmek için bugünkü koşulları, yirmi veya daha fazla yıl önceki koşullar ışığında incelemek gerekir. Bu broşürün amacı, günümüz işçilerinin durumunu, geçmişleriyle karşılaştırarak incelemektir.

Eski Rusya'da ve Sovyetler Birliği'nde Ücretler

1913'de 139 milyon 200 bin kişinin yaşadığı şimdi Sovyetler Birliği olarak bilinen topraklarda, 1937'de nüfus 180 milyon 700 bine yükseldi. Sovyet sistemi ülkenin üretici enerjisini serbest bırakarak, geniş nüfus yığınlarını fabrikalara, imalathanelere, madenlere, devlet çiftliklerine ve diğer işletmelere çekti. Ücretlilerin, maaşlı veya beyaz yakalıların sayısı 1913'de 11 milyon 400 bin iken, 1937'de 26 milyon 300 bin olarak tahmin edildi.

Savaş öncesi (Emperyalistler-arası Birinci Savaş – ÇN) Rusya'da ücretler çok düşüktü. Fabrikalarda ve madenlerde çalışan 2,5 milyon ücretlinin kazançları üzerine veri toplanan 1913 sayımı, ortalama yıllık geliri 291 ruble buldu. 1913'den önce ücretler çok yavaş artıyordu. Hükumetin fabrika müfettişlerinin raporları, ücretlerin 1913 yılında, 1901 – 1904'deki düzeyine göre yüzde 28 kadar arttığını gösteriyordu. Bu dönemde ücretli işçilerle maaşlı çalışanların veya beyaz yakalıların kazançları arasındaki fark çok büyüktü. 1913'de maaşlı çalışanların ortalama yıllık kazancının, ücretli işçilerinkininden dört kat kadar daha yüksek olduğu tahmin ediliyor.

Sovyetler Birliği'nde ücretler, savaş öncesi Rusya'sına göre yalnızca çok daha yüksek değil, fakat aynı zamanda daha hızlı artıyor. Ücretler Birinci Beş Yıllık Plan dönemi boyunca (1928 – 1932) ikiye katlandı. Ücretler izleyen İkinci Beş Yıllık Plan döneminin ilk dört yılı sürecinde yine hemen hemen ikiye katlanarak, 1936 yılında bütün işçiler ve çalışanlar için ortalama yıllık 2.770 rubleye erişti. 1937 için hazırlanan raporlar ücretlerin 1937 yılında bir önceki yıla göre yüzde 7.4 daha artabileceğini gösteriyor.

Son yıllardaki ücret artışları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Sovyetler Birliği'nde Ücretli İşçilerin ve Maaşlı Çalışanların Ortalama Yıllık Kazançları, 1928 – 1936 (Ruble)

Yıl	Bütün işletmeler ve kurumlar	Temel sanayi kolları	İnşaat	Ulaşım
1928	703	870	996	861
1930	936	1035	1082	1064
1932	1427	1473	1509	1506
1934	1858	1927	2042	1954
1935	2269	2375	2497	2389
1936	2770	2864	....	....

Daha sonra tartışacağımız, Stakhanov hareketine katılan işçilerin ücretleri, ortalamadan hatırı sayılır ölçüde yüksektir. 1935 yılında Moskova'daki büyük bir fren fabrikasında ortalama aylık kazanç 189 ruble iken, Stakhanov işçilerinin kazancı 317 rubleye erişmiştir. Örneğin Stakhanov hareketinin yayılmasından önce alet üreticileri, matkapçılar ve kalıpçılar ayda 200 - 400 ruble kazanıyordu. 1936'da aynı işçiler 700 - 1.000 ruble kazandı. Stakhanov işçileri, 1936 ve 1937'de sıklıkla aylık 1.000 rublenin üzerinde ve 2.000 rubleye kadar ve üzeri kazançlar bildirmiştir. Bu işçiler daha yüksek üretkenlik gösterir ve buna bağlı olarak daha yüksek ücretler alırlar.

Ruble olarak kazançlar, yaşam standartlarındaki iyileşmeyi tam olarak yansıtmaz. İşçinin refahını nihateyinde reel ücret denen şey, yani bir işçinin kazandığı parayla ne kadar alışveriş yapabileceği belirler.

1900 - 1913 yılları arasındaki ücret artışlarıyla ilgili raporlar, bu dönemde fiyatların önemli ölçüde arttığını gösteriyor. Nitekim o yılların ücretlerini inceleyen bir araştırmacı, 1913'te ücretlerin 1901 - 1904 seviyelerine göre yüzde 28 arttığını, ancak o dönemde tüm Rus işçi ve köylülerinin temel gıdası olan çavdar ununun fiyatının yüzde 42 arttığını bildirmiştir. Diğer kaynaklar, 1900'den 1913'e kadar parasal kazançlar yüzde 35,5 artarken, reel ücretlerin sadece yüzde 10 arttığını bildirmektedir.

Yaşam Standartları Yükseliyor

Diğer yandan Sovyet işçilerinin yaşam standartları istikrarlı bir şekilde iyileşiyor. Bu, nakit kazançlardaki büyük artışlardan çok, aynı zamanda, perakende fiyatlarının fiilen düşmesiyle de gerçekleşiyor. Örneğin ortalama kazançlar 1935'ten 1936'ya yüzde 12'den fazla artarken, sebze, et ve yumurta gibi gıda maddelerinin perakende fiyatları yüzde 10'dan fazla düştü. 1937'de ücretlerin 1936'ya göre yüzde 7 oranında artırılması planlanırken, yünlü kumaşlar, pamuklu tekstil ürünleri, ayakkabılar, mobilyalar ve çorapların perakende fiyatları Haziran 1937'de yüzde 5 - 16 oranında düşürülecek. Aşağıdaki endeks rakamları tablosu, Sovyetler Birliği'nin en büyük on şehrinin pazarlarında üç yıl içinde gıda fiyatlarındaki keskin düşüşü gösteriyor.

	Ekmek	Sebzeler	Et	Süt Ürünleri	Yumurta
1933 Mart	100	100	100	100	100
1934 Haziran	37,9	52,2	70,5	48,8	48
1935 Haziran	30,6	34,1	58,2	41,2	40,7
1936 Haziran	13	23,5	43,9	34,3	29,8

1935'de bütün devlet ve kooperatif mağazalarında, gıda dışında birçok malın perakende fiyatları indirildi. İndirimler yüzde 12 ile yüzde 50 arasındaydı. Fiyatlardaki bu aşağı yönlü eğilim, kazançlardaki yukarı yönlü eğilimle birleşerek, işçilerin aile bütçesinin bileşimini büyük ölçüde değiştirdi. Gıda için bütçeden aydılan pay azalırken, gıda dışındaki mallar için ayrılan pay arttı. Aşağıdaki tablo, 1935'den 1936'ya ortalama işçi ailesinin harcamalarındaki artış oranını gösteriyor:

	1935'den 1936'ya artış (%)
Gıda harcamaları	+ 15.3
Giyim	+ 50.8
Mobilya	+ 48.4
Kültürel etkinlikler	+ 47.5

Yaşam standartlarındaki iyileşmenin bir diğer göstergesi de, perakende ticaret hacmindeki büyümedir. 1928'de 15 milyar ruble olan ciro, 1935'te 74 milyar rubleye yükselmiştir. Sadece 1936'dan 1937'ye kadar olan tahmini artış yüzde 23'tür. Gıda, giyim, ayakkabı ve mobilya gibi tüketim mallarının üretimi hızla artmaktadır. Ortalama bir işçi ailesinin gıda tüketim hacmi 1934'ten 1935'e yüzde 14, 1935'ten 1936'ya ise yine yüzde 14,4 artmıştır. Aşağıdaki tablodan da görülebileceği gibi, çeşitli gıda maddelerinin tüketimi büyük ölçüde artmıştır:

Sovyetler Birliği'nde 1934 – 1936 Sürecinde Kişi Başına Gıda Maddeleri Tüketimi Artışı

	Ücretli İşçi Ailesi		Maaşlı çalışan ailesi
	1934 – 1935 (%)	1935 – 1936 (%)	1934 – 1936 (%)*
Et	+ 9.6	+ 43.2	+ 88.0
Domuz yağı	+ 90.6	+ 144.2	+ 185.0
Tereyağı	+ 21.1	+ 18.0**	+ 42.0
Süt	+ 21.0	+ 22.8	+ 33.0
Yumurta	+ 57.7	+ 129.3	+ 131.0
Bitkisel yağ	+ 26.8	+ 56.0	+ 31.0
Meyve ve kuruyemiş	+ 39.7	...	+ 156.0
Şeker	...	+ 67.0	+ 76.0

* 1935 yılı verisi yok

** Süt ürünleri

Daha yüksek kazançlar ve daha düşük fiyatlara ek olarak, yaşam standartlarındaki hızlı artışın bir başka nedeni daha var. Aile başına düşen çalışan kişi sayısı istikrarlı bir şekilde artıyor. 1930'dan 1935'e kadar temel sanayilerde çalışan işçilerin ortalama aile büyüklüğü yüzde 5,5 azalarak 4,02 kişiden 3,80 kişiye düşerken, aynı zamanda aile başına düşen çalışan sayısı yüzde 11,4 artarak 1,32 kişiden 1,47 kişiye çıktı. Bir ailede üretken bir şekilde çalışan kişi sayısındaki bu artış, ailenin tamamına daha fazla gelir sağlıyor.

Sovyet işçisinin bu yüksek kazançları, savaş öncesi koşullarla ne büyük bir tezat oluşturuyor. Örneğin 1908'de Moskova yakınlarındaki tipik bir fabrikada çalışanların aile harcamalarını, 1936'da Moskova bölgesindeki (Moskova şehri hariç) çalışanların aile harcamalarıyla karşılaştırırsak, *kişi başına gıda tüketiminin* şu şekilde arttığını görürüz:

Et ve domuz yağı	İkiye katlandı
Balık	5 kat arttı
Tereyağı	Üçte bir arttı
Şeker	3,5 kat arttı
Ekmek	1,5 kat arttı
Patates	Üçte iki arttı

“Sosyalleştirilmiş Ücretler”

Savaş öncesi dönemlerde, işçi gelirinin yüzde 95'inden yüzde 100'üne kadar kısmı ücretlerden geliyordu. Şimdi ise çok daha yüksek olan ücretlere ek olarak, Sovyet işçileri “sosyalleştirilmiş ücretler” veya “sosyalleştirilmiş gelir” olarak adlandırılan büyük miktarda mal ve hizmet elde ediyorlar. Bu, ulusal kazancın ücret olarak dağıtılmayan, yedek fonlara aktarılan ve işçilere ve çalışanlara sosyal sigorta, emeklilik, sağlık sigortası ve çeşitli eğitim ve kültürel yardımlar şeklinde ödenen bir parçasıdır. Örneğin 1935 rakamları, temel sanayilerdeki işçilerin nakit ücretlerine ek olarak, nakit ücretlerinin üçte birinden fazlasına (yüzde 34,5) eşit sosyalleştirilmiş gelir elde ettiklerini göstermektedir.

Kreşler, anaokulları, dinlenme evleri, sanatoryumlar, kulüpler ve benzeri kurumlar geçimlerini bu sosyalleştirilmiş fonlardan sağlamaktadır. Bu fonların sağladığı sosyal koruma biçimleri çok çeşitlidir. Hastalık sigortası, bebek bakımı, hamilelik ve doğum sırasında kadınlara yardım bunlardan bazılarıdır. Çeşitli acil durumları karşılamak için işçilere kredi ve doğrudan yardım hibeleri sağlanmaktadır. Rostov-on-Don'daki tipik bir ayakkabı fabrikasından 1936 yılına ait bir rapor, bu sosyal yardımların ödendiği çeşitli biçimleri göstermektedir. O yıl, 160 işçi Kafkas Dağları'ndaki ve Karadeniz kıyısındaki sanatoryumlara gönderildi. 5.500 kadar işçi dinlenme evlerine gitti. 105 işçiye diyetetik beslenme sağlandı. Kırk çocuk yatılı okullara gönderildi ve ücretsiz yiyecek ve giyecek sağlandı. Üç yüz işçi çocuğu yaz kamplarına, otuzu çocuk dinlenme evlerine gönderilirken, 140 çocuk okul öncesi yatılı evlerde bakıldı. Kırktan fazla işçi doğrudan para yardımı hibeleri aldı ve yaklaşık 1.500 kişiye kredi verildi. Fabrika sendika komitesi bir fabrika kulübü kurdu ve kendi dinlenme evini inşa etmeye başladı. 4 binden fazla işçinin eğitim gördüğü teknik okullar ve özel kurslar sürdürüldü ve kırk sekiz aile için bir apartman inşaatı devam ediyordu. Kendi evi olan yirmi üç işçiye onarımlar için beş yıllık kredi verildi.

Giyim, Barınma ve Sağlık

Rus ücretli ve maaşlı çalışanların artan parasal gelirleri ve aldıkları sosyal hizmetlerin artan hacmi, giyim ve yaşam alanları gibi unsurlara da yansıyor. Örneğin, yakın zamanda genç işçiler arasında yapılan anketler, herkesin yeterli giysiye sahip olduğunu gösterdi. Çarlık Rusya'sında yiyecek ve kira harcamalarından sonra geriye o kadar az para kalıyordu ki, daha yüksek ücretli işçiler bile ikinci el giysi ve ayakkabı almak zorunda kalıyordu. St. Petersburg'da yapılan bir araştırma, Dünya Savaşı'ndan önce işçilerin yaklaşık yüzde 40'ının yalnızca ikinci el giysi alabildiğini gösterdi.

Çarlık Rusya'sındaki işçilerin gecekondu mahalleleri, kalabalık, kirli ve hastalıklarla kötü söhretliydi. 1908'de St. Petersburg'da ortalama gelire sahip işçi sınıfı ailelerinin yaşam alanları üzerine yapılan bir araştırma, bekar erkek ve kadınların yüzde 25'inin yalnızca bir yatak veya yarım yatak kiraladığını; bekarların yüzde 44'ünün ve ailelerin yüzde 36'sının yalnızca odanın bir köşesini kiraladığını göstermiştir. Aynı araştırma, işçi ailelerinin yalnızca yüzde 29'unun ayrı dairelerde yaşadığını göstermiştir. 1912 Moskova nüfus sayımında 300 bin kişinin, oda başına 11'den fazla kişinin yaşadığı 26.788 tek odalı dairelerde yaşadıkları kaydedilmiştir. Birçok sanayi bölgesinde, fabrika ve imalathane sahipleri, işçilerin neredeyse askeri disiplin altında yaşadığı barakalarda yaşam alanları sağlamıştır.

Diğer yandan Sovyetler Birliği, yurttaşlar için, sürekli artan miktarda temiz, ucuz ve konforlu konut alanı sağlamaktadır. Ayrıca, 1935'te temel sanayilerde çalışan ortalama bir işçi ailesinin kira harcamalarının, toplam aile gelirinin yüzde 5'ini geçmediği, savaş öncesi dönemde ise bu oranın yüzde 15 - 20 kadarı olduğu belirtilmelidir.

Sovyet işçilerinin barınma koşulları, Birinci Beş Yıllık Plan'ın başlangıcı olan 1928'den bu yana büyük ölçüde iyileştirilmiştir. Yeni şehirler kurulmuş, yeni apartmanlar inşa edilmiş, yüz binlerce eski ev restore edilmiştir. On binlerce işçi dairesine su, elektrik ve atık su tesisatı sağlanmıştır.

Konutlardaki iyileştirmelere, işçiler ve aileleri için faydalı olan belediye tesislerinde büyük bir artış eşlik etmiştir. Savaş öncesi Rusya'da nüfusu 10 bin veya daha fazla olan 1.063 şehir vardı. Bunlardan sadece 19'unda kanalizasyon sistemi ve sadece yaklaşık yüzde 15'inde elektrik vardı. 1932'de nüfusu 10 bin veya daha fazla olan 1.300 şehir vardı. Yaklaşık yüzde 90'ında elektrik vardı. Su temin sistemleri, hamamlar, mekanize çamaşırhaneler, tramvay hatları ve kanalizasyon sistemleri gibi tesisler artık büyük ölçüde geliştiriliyor.

Sovyetler Birliği'nde sağlık koruması, mevcut sağlık tesislerinin herkesin kullanımına açık olması anlamında gerçektir. Bu tesisler, devrim öncesi Rusya'dakinden ölçülemeyecek kadar büyük ve kalitelidir. Tıp, özel sektörde uygulanan tıbbi yardımla ilişkili kısıtlamalardan muaftır. Fabrikalarda ve diğer büyük endüstriyel işletmelerde sağlık kliniği, işçilerin sağlığının korunmasının ana merkezidir. 1935'te 7.587 sağlık kliniği varken, 1913'te böyle klinikler yoktu.

Bu Sovyet fabrika kliniklerinde genellikle bir dizi doktor çalışır. Ayrıca, aynı zamanda fabrikanın sağlık müfettişi olan sendika doktoruyla da yakın temas halindedirler. Birlikte çalışan bu doktorlar, işçilerin sağlık durumlarını dikkatlice gözetir, fabrikanın diyet restoranlarında özel diyet reçete eder ve mide rahatsızlığı olan işçileri daha hafif işlere yönlendirirler.

İşçiler ayrıca genel kliniklerde ve dispanserlerde yeterli tıbbi tedavi görürler. Bu kurumların sayısı 1913'te 5.597'den 1935'te 27.016'ya yükseldi. Sovyetler Birliği'nde tıbbi yardımda 1913'e kıyasla yaşanan muazzam gelişmeyi göstermek için birkaç rakam yeterli olacaktır. Hastane yatak sayısı 1913'te 175.600'den, 1937'de tahmini 619.800'e yükseldi. Doktor sayısı 1913'te 19.875'ten, 1934'te 85.900'e yükseldi. Yoksulluk ve kötü yaşam koşullarıyla ilişkili bir hastalık olan tüberkülozla mücadele çok başarılı şekilde yürütüldü. 1913'te Kiev bölgesindeki ordu acemilerinin incelenmesi, her bin acemiden 7.69'unun tüberküloz hastası olduğunu gösterdi. Aynı bölgede yapılan incelemede 1935 yılında bin kişide yalnızca 0,68 kişide tüberküloz görülmüştür. Aynı dönemde Kuzey Kafkasya bölgesinde bu oran binde 4,05'ten 0,38'e; Asov bölgesinde ise binde 5,21'den 0,49'a düşmüştür. Son yıllarda askerlik çağındaki genç erkeklerin muayenesinde kilo, boy ve göğüs ölçülerinde istikrarlı bir iyileşme olduğu görülmüştür (3).

Ücret Ödeme Yöntemleri

Sovyetler Birliği'ndeki işçiler, diğer ülkelerdeki işçiler gibi, yaptıkları iş karşılığında ücret alırlar. Ancak, Sovyet işçisinin aldığı ücretlerin niteliğinde önemli bir ayrım vardır. Kapitalist ülkelerde ücretler, emek gücü için ödenen bedeli temsil eder. Bu ülkelerde uygulanan parça başı veya saatlik ücret gibi çeşitli ödeme yöntemleri, bu fiyattan (emek gücü fiyatı – ÇN) etkilenir. Sovyetler Birliği'nde üretim araçları üreticilerin kendilerine, yani işçilere aittir. Dolayısıyla emek gücü bir meta değildir; işçiler kapitalist ülkelerdeki gibi sömürülmez. Dolayısıyla, işçilerin maddi ve kültürel refahındaki artış, işçilerin ülkenin üretici güçlerini ne kadar hızlı geliştirip kendi üretkenliklerini artırabildiklerine bağlıdır.

Kapitalist üretim biçimlerinin ortadan kaldırılması, ücretlerin artmasıyla birlikte çalışma gününün de kısalmasına olanak tanır. Bunun ne ölçüde yapılabileceği, gerekli tüm işleri yapmak için gereken emek miktarına bağlıdır. Bu gerekli iş miktarı aynı kalmaz. Gerekli iş miktarı artar ve artmak zorundadır, çünkü kitlelerin yaşam standartları yükselir, sosyal iyileştirmeler için daha büyük fonlar biriktirilmelidir ve ülkenin planlı üretim genişlemesini sürdürmesini sağlayacak fabrikalara, demiryolu ekipmanlarına, makinelere ve benzeri yatırımlar için giderek daha büyük rezervler biriktirilmelidir.

.

Bireysel işçilerin ücretlerindeki artış büyük olsa da, ücretlerdeki artışı etkileyen bazı dış faktörler olmasaydı, bu artış daha da büyük olurdu. Sovyetler Birliği sanayileşme programını yürütürken başka ülkelerden sermaye ödünç almaya güvenemez; kalkınması için maddi kaynakları ülke içinden bulmak zorundadır. Bu nedenle, sanayileşmenin hızı, çeşitli endüstrilerin rezerv birikimine, mevcut ekipmanın kullanım derecesine, emek üretkenliğindeki artışa ve üretim maliyetlerine bağlıdır. Ücretler üretim maliyetinin büyük bir kısmını oluşturur. Bu nedenle ücretler ve emek üretkenliği arasındaki ilişki, Sovyet üretiminin planlanmasında birincil öneme sahiptir. Çevredeki düşman ülkelerden gelen tehlike ve büyük bir savaş bütçesi ayırma ihtiyacı gibi faktörler, elbette olası ücret artışlarını bir şekilde sınırlamıştır.

Sovyetler Birliği'nde ücret eşitsizliğinden sık sık bahsedilmektedir. Bu açıklamalar genellikle Marx'ın ünlü "Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre" sözlerinin yanlış bir yorumuna dayanmaktadır. Bu kişiler, bu sözlerin insan soyunun ilerlemesindeki son aşamaya, tam bir komünizm durumuna atıfta bulunduğunun farkında değildir. Bunlar, henüz sosyalizm döneminde olan Sovyetler Birliği'ne uygulanamaz. Sosyalist teori, ücret eşitliğinin toplumsal bir devrimin hemen ardından geleceğini asla iddia etmemiştir. Aslında, sosyalizmin ilk aşamalarında ücretlerin üretime doğrudan bağımlılığını vurgulamıştır.

Aralık 1936'da kabul edilen yeni Sovyetler Birliği Anayasası, Sovyet halkı için yeni bir dönem başlattı. Bu Anayasa'nın 118. Maddesi şöyle der: "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği yurttaşları çalışma hakkına, yani işlerinin niceliğine ve niteliğine göre güvenceli istihdam ve ücret alma hakkına sahiptir". Sovyetler Birliği, bu tümceyi yeni Anayasası'na koyarak, kapitalizmden komünizme geçiş döneminde gerçek Marksist emek karşılığı ücretlendirme kavramını benimsedi. Çünkü Karl Marx, on dokuzuncu yüzyılda, sosyalist bir toplumda, yani komünizmin ilk aşamasında, ücretlerin eşitlenmesine karşı çıkmıştı. Marx, Alman İşçi Partisi'nin Gotha Programı'nı eleştirirken, işçilerin iktidarı burjuvaziden alıp, üretim araçlarının özel mülkiyetini kaldırıp, işçi sınıfının sömürüsünü ortadan kaldırdıklarında, öncelikle herkesin yeteneğine göre çalışacağı ve emeğine göre ücret alacağı sosyalist bir toplum inşa edebileceklerini öngörmüştü.

Sovyetler Birliği'nde ücretler eşit değildir ve ücretlerin eşitlenmesi sosyalist devletin karşı karşıya olduğu sorunları çözmez. Eşit ücretler, işgücü hareketliliğinin her zaman çok yüksek olduğu bir ülkede, işgücü devir hızını artırma eğiliminde olacaktır. Eşit ücretler, işçilerin becerilerini ve üretkenliklerini artırmaları için gereken maddi teşviki ortadan kaldıracaktır. Eşit ücretler, işçileri önde gelen ve daha önemli endüstrilere çekme sürecini engelleyecektir. Niteliksiz işçiler, vasıflı olmakla veya kendi ilerlemeleriyle ilgilenmeyeceklerdir. Bir fabrikada bir süre çalışıp, sonra daha iyi şanslar aramak için ayrılacaklardır. Diğer fabrikalardaki daha iyi çalışma düzenlemelerinden etkilenebilecek vasıflı işçiler arasında işgücü devir hızı şüphesiz artacaktır.

Ücretlerin eşitlenmesinin bütün bu sonuçları, 1928 öncesi Sovyetler Birliği'nde gözlemlenebilir. O yıllarda, sosyalizmin ilk aşamalarında ücret teorisine dair önemli ölçüde yanlış anlaşılma vardı. O dönemdeki ücret eşitleme uygulamalarının bir sonucu olarak, bazı endüstrilerdeki ortalama kazançlar, çalışma koşulları ve bu endüstrilerin ulusal önemiyle tamamen orantısızdı. Dolayısıyla, 1928'de kömür madencilerinin ücretleri, ayakkabı işçilerinin, giyim işçilerinin vb. ücretlerinin çok

altındaydı (Yaptıkları işe göre - ÇN). Bu durum, ülkenin sanayileşme sürecini aksatmış ve işçilerin daha önemli temel endüstrilere girmesini geciktirmiştir.

Ücret farkları, farklı üretim dallarının göreli önemine göre belirlenir. İşgücünü çekmek için, daha önemli endüstrilerde ücretler daha yüksektir. Aynı politika, coğrafi bölgeler için ücret planlamasında da uygulanır. Ücretler, kalkınmaya daha fazla ihtiyaç duyan bölgelerde artırılır. Önde gelen meslekler ve nispeten daha büyük stratejik değere sahip olan bireysel endüstri bölümleri de daha yüksek ücretler alır.

Sosyalizmde Parça Başı Çalışma

Bu tür sorunlara en iyi çözümü sunan ödeme yöntemi, parça başı ödemedir. Parça başı çalışma yöntemlerinde, ikramiye, prim, artan parça başı ücret gibi birçok farklı uygulama vardır ve bu farklılıkların çoğu işçilerin kendi inisiyatifiyle ortaya çıkar.

Parça başı çalışma, Sovyetler Birliği'nde henüz genel olarak uygulanmamakla birlikte, yaygınlaşmaktadır. Aşağıdaki rakamlar, parça başı ücret üzerinden çalışılan saatlerin temel endüstrilerdeki toplam çalışma saatlerine oranını göstermektedir: 1928'de yüzde 57,5; 1932'de yüzde 63,7; 1935'te yüzde 69,8.

Parça başı çalışma kapitalist ülkelerde de uygulandığından, oradaki uygulamadaki fark vurgulanmalıdır. Kapitalist ülkelerde parça başı ücretler, işçileri hızlandırmak ve sömürmek için en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Parça başı çalışma, işçilerden mümkün olduğunca çok şey almak için kullanılır ve genellikle sağlıklarına çok zararlıdır. Aynı zamanda, bu ülkelerde uygulanan parça başı çalışma sisteminde kazançlar artmamakla kalmaz, çoğu zaman düşer. Kapitalist işletmelerin uygulamalarının da gösterdiği gibi, bireysel işçilerin üretimindeki artış, parça başı ücretin düşmesine yol açar. Dahası, artan üretkenlik genellikle hızlı tempoya ayak uyduramayan işçileri işten çıkarır ve böylece işsizliği artırır.

Diğer yandan Sovyetler Birliği'nde parça başı çalışma, altı ve yedi saatlik iş gününün olduğu, güvenlik yasalarının ve işçi sağlığının korunması standartlarının yüksek olduğu ve yasaların sıkı bir şekilde uygulandığı yerlerde uygulanır. Dahası, Sovyet işçisi işsizliğin olmadığı bir ekonomik sistemde kendi sınıfı için çalışır. Parça başı ücretler, emeğin örgütlenmesini iyileştirmek ve ücret artışlarını üretkenliğe göre belirlemek için kullanılır. Parça başı çalışmaya, artan yaşam standartları, iyileştirilmiş çalışma koşulları ve artan ücretler eşlik eder.

Çoğu durumda temel ücretlerin üzerinde ek ücretler ödenir. Fazla mesai, ilk iki saat için normal ücretin bir buçuk katı, sonraki ek süreler için iki katı oranında ödenir. Gece çalışması da gündüz çalışmasından yaklaşık yedide bir oranında daha yüksek bir ücret ödenir. Çıraklık eğitimi veren işçilere, bu ek çalışmaları için ek ücret ödenir.

Devlette veya sosyal görevlerde çalışan işçilere, normal işlerinden uzak kaldıkları süre boyunca ortalama kazançları ödenir. Günde altı saatten fazla çalışmalarına izin verilmeyen 16 - 18 yaş arasındaki genç işçilere, tam yedi saatlik bir iş günü ücreti ödenir. Eğer parça başı çalışıyorlarsa, parça başı ücretleri erişkin işçilerinkiyle aynıdır, ancak bir saatlik ek ücret almaları gerekir. Bebek emziren anneler, her üç buçuk saatte bir en az yarım saatlik ek izin alırlar. Kaybettikleri süre için ücret alırlar, mesai yapanlara tam günlük ücretleri ödenir, parça başı çalışanlara ise her annenin ortalama kazancı oranında ek ücret ödenir. İzinlerde de ortalama kazanç oranında ödenir. Ödeme, çalışan iznine çıkmadan önce yapılır.

Çalışma Saatleri ve Tatiller

1913 yılında, ortalama iş günü on saatti. Erkekler, kadınlar ve çocuklar bu saatlere ek olarak fazla mesai çalıştılar. 1897 yasası, fazla mesaiyi yılda 120 saatle sınırladı. Ancak bu yasa uygulanmadı. Fazla mesai için ek ücret de ödenmedi. Tehlikeli endüstrilerdeki işçiler, diğer işlerdeki ücretli işçilerle aynı veya daha uzun saatler çalıştılar. Aşağıdaki tablo, 1913'de endüstrideki ortalama iş gününün genellikle 9,92 saat olduğunu göstermektedir. Kömür madenlerindeki işçiler o zamanlar 10,07 saat çalışıyordu. Ancak bugün, bütün endüstrilerdeki ortalama çalışma saatleri yedi saatten azken, kömür madencileri diğer büyük endüstri gruplarından daha az çalışıyor.

Ekim Devrimi'nden sonraki ilk günlerde, Sovyet hükümeti sekiz saatlik iş gününü belirleyen bir kararname yayınladı. Sovyet iktidarının onuncu yıldönümünde ise saatler daha da azaltıldı. Bugün, en fazla yedi saatlik bir iş gününe ulaşıldı.

Belirli tehlikeli endüstrilerde çalışanlar, büro ve bedensel olmayan işlerde çalışanlar ve 16 - 18 yaş arasındaki çalışanlar için günde en fazla altı saat çalışma süresi belirlenmiştir. Çalışmalarına izin verilen 16 yaşın altındaki küçükler günde dört saatten fazla çalışamazlar.

Rus İmparatorluğu ve Sovyetler Birliği'nde Günlük Fiili Ortalama Çalışma Saatleri (genç işçiler hariç)

Sanayi	1913	1928	1934
Bütün sanayiler	9,92	7,81	6,98
Kömür madeni	10,07	7,32	6,81
Metal madenciliği	10,07	7,88	6,96
Metaller ve makineler	9,73	7,91	6,97
Tekstil	9,49	7,84	7

Fazla mesai yılda 120 saatle sınırlıdır. Fazla mesaiye yalnız istisnai durumlarda, iş yoğunluğu olduğunda izin verilir. Hatta iki ardışık gün boyunca fazla mesaiye, yalnızca istisnai olarak ve yalnızca dört saatle izin verilir. 18 yaşın altındaki genç işçilerin, hamile kadınların ve emziren kadınların fazla mesai yapması yasaktır.

Bir fabrikanın yönetimi, işçileri yalnızca sendikanın izniyle ve ilgili işçinin onayıyla fazla mesai için kullanabilir. Sendikalar çoğu zaman fazla mesai iznini reddederek, yönetimin iş organizasyonunda iyileştirmeler yapması konusunda ısrar eder.

Haftalık çalışma günü sayısı da azaltılmıştır. Sanayi için yasa tarafından belirlenen temel hafta, fabrikanın her gün çalıştığı dört gün çalışma ve bir gün dinlenme olmak üzere dört günlük bir haftadır. Ancak, beş günlük bir çalışma haftası hâlâ yaygındır; çoğu Sovyet işçisi beş gün çalışıp altıncı günde dinlenir. Beş günlük çalışma haftası, beden işçisi olmayan işçilerin çoğu için de geçerlidir. Dinlenme günleri her ayın altıncı, on ikinci, on sekizinci, yirmi dördüncü ve otuzuncu günü olarak belirlenir. Dört günlük çalışma haftası, kimya fabrikalarında, bakır eritme tesislerinde, dökümhanelerde ve sağlık açısından en zararlı sanayi kolları arasında sayılan diğer fabrika ve madenlerde geçerlidir.

İşçiler her hafta bir günlük dinlenme ve devrimci tatillerin yanı sıra, yıllık izin alırlar. Yasa, asgari on iki iş günü ücretli izin sunmaktadır. İşçiler herhangi bir tesiste aralıksız beş buçuk ay çalıştıktan sonra yıllık izin hakkına sahip olur ve hak kazandığı izin günlerinin sayısı, dinlenme günleri de eklenerek, kendisine tek seferde verilmelidir.

Sağlıklarına zararlı mesleklerde ve sanayilerde çalışan işçilerin yıllık izni, yirmi dört ila otuz altı iş günüdür.

Ortalama yıllık izin günlerinin toplam sayısı artmaktadır. 1932'de ortalama 15,1 iş günüydü. 1935'de temel sanayilerde yıllık izin günü sayısı, tatil dönemi dahil, işçi başına 81,4 gündü.

Ücretli izinler uzarken, işçiler için dinlenme ve barınma olanakları da iyileştirilmiştir. 1935 yılında 3 milyondan fazla işçi sanatoryum veya dinlenme evlerinde kalmıştır. Tatil beldelerindeki sanatoryumlardaki yatak sayısı 1936'da 91.500'den 1937'de tahmini 95 bine yükselirken, sendika dinlenme evlerindeki yatak sayısının 1930'da 99.300 iken 1937'de 105 bin olduğu tahmin ediliyordu.

Emeğin Korunması

Devrimden önceki günlerde Rus işçilerine yasalarla sağlanan işçi koruma önlemleri yetersizdi ve gevşek bir şekilde uygulanıyordu. İş kanunu evrensel değildi (bütün işçileri kapsamıyordu - ÇN), belirli sektörlere uygulanan hükümet kuralları ve düzenlemelerinden oluşuyordu. Fabrika Teftiş İdaresi, Polis Departmanının bir uzantısından biraz daha fazlasıydı ve müfettişlerin zamanının çoğunu grev kırma, casusluk ve diğer sendika karşıtı faaliyetlerle geçiyordu. İşverenlere iş kanunlarını ihlal ettikleri gerekçesiyle dava açılması nadirdi. Para cezaları önemsizdi ve tutuklamalar neredeyse hiç yoktu. 1913'de fabrika müfettişleri, iş kanunlarının işverenler tarafından 13.814 kez ihlal edildiğini bildirdi; bunlardan sadece 557'si kovuşturuldu, daha da azı yargılandı ve neredeyse hiçbiri mahkûmiyetle sonuçlanmadı.

Yasa, tekstil endüstrisi hariç, kadınların gece çalışmasına izin veriyordu. Ancak tekstil sektöründeki gece çalıştırma yasağı yaygın olarak ihlal ediliyordu. Çocuk işçiliği resmi olarak yalnızca 12 yaşın altındaki çocuklar için yasaktı. 12 - 15 yaş arasındaki küçüklerin günde sekiz saat, fabrikalarda ise iki vardiya halinde dokuz saat çalışmalarına izin veriliyordu. Güvenlik ve sanitasyon kuralları neredeyse bilinmiyordu. Tehlikeli maddeler kullanan veya tehlikeli işlemlerde çalışan işçiler için hiçbir koruma yoktu. Savaştan önce Donetsk Kömür Havzası'ndaki çalışma koşulları üzerine yapılan bir araştırma, havadaki toz miktarının sıradan bir atölyedekinden bin ila 15 bin kat daha fazla olduğunu gösterdi. Kırk madenden sadece beşinde tuvalet vardı ve işçiler işten sonra yıkanmak için kullandıkları suyun parasını ödemek zorundaydı.

İşçiler iki haftalık bildirimle sebepsiz yere işten çıkarılabiliyordu, ancak işi kendileri bırakırlarsa cezaya tabi tutuluyorlardı. Ancak bir işçiyi önceden haber vermeksizin herhangi bir zamanda kovmak için kullanılabilecek “küstahlık” veya “kötü davranış” gibi birçok yasal gerekçe vardı. Öte yandan, bir işçinin işinden ayrılması kolay değildi. Bunu ancak mahkemenin izniyle yapabilirdi. Ücret kesintileri, işten ayrılmak için yasal bir gerekçe olarak kabul edilmiyordu. İşçi uygun şekilde izin olmadan işinden ayrılırsa, bir aya kadar hapis cezasına çarptırılabiliyordu.

İşverenlerin işçilere verdiği para cezaları, devrim öncesi çalışma koşullarının başka bir özelliğiydi. Bu ciddi yakınma üzerine Lenin bir broşür yazmıştı (4). Yasaya göre işverenler, fabrika kurallarının basit bir ihlali nedeniyle bir işçiye ücretinin üçte birine kadar para cezası verebiliyordu. Tanınmış bir fabrika müfettişinin ifadesine göre, para cezaları çoğu durumda ücretlerin yüzde 15 - 20'sini buluyordu. Fabrika kuralları işverenler tarafından belirleniyor ve genellikle kaprislerini yansıtıyordu. Bu nedenle, Moskova'nın en büyük tekstil fabrikalarından biri, barakada "erken kalkmak", "alt kapıdan geçmek", "avludan ayrılmak" gibi eylemler için 50 kopek para cezası uyguluyordu.

Devrim öncesi Moskova'daki bir başka fabrika, işçilere "akşam saat 21.30'dan sonra şarkı söylemek veya işverenin belirlediği yerler dışında şarkı söylemek", "yatakhanede çamaşır yıkamak", "tekstil atölyesine şekerli çay getirmek" vb. gerekçelerle para cezası veriyordu. İşletme sahibinin isteğiyle verilen para cezalarının belirli bir amacı vardı: cezalar işverenler tarafından öncelikle ücret kesintileri yapmak ve işçilerden mümkün olduğunca fazla yarar sağlamak için kullanılıyordu.

Sovyetler Birliği İş Kanunu bütün ücretli ve maaşlı çalışanlar için geçerlidir. Bu yasaların yönetimi ve uygulanması sendikalara emanet edilmiştir. Sendikalar ayrıca, kanunun temel ilkelerini uygulamak için gerekli olan kural ve yönetmelikleri çıkarma yetkisine de sahiptir. Fiili yönetim kurumları, çeşitli fabrikaların işçileri tarafından seçilen fabrika komiteleri ve seçilmiş sendika yetkilileri tarafından atanan fabrika müfettişleridir.

On altı yaşın altındaki küçüklerin çalıştırılması yasaktır, ancak özel durumlarda on dört ile on altı yaş arasındaki küçüklerin günde dört saatten fazla çalışmasına izin verilmez. On sekiz yaşın altındaki herkes için gece çalışması ve tehlikeli endüstrilerde istihdam yasaktır. Kadınlar için gece çalışması ve tehlikeli işlerde istihdam yasaktır.

Güvenlik ve sanitasyon yönetmelikleri çok kapsamlıdır ve sıkı bir şekilde uygulanır. Tüm makinelerin, üretildikleri fabrikada güvenlik önlemleriyle dobatılmaları sağlanmalıdır. Bir fabrikanın teknik personelinin ön denetim olmadan makine kurması yasaktır. Son olarak, fabrika komiteleri ve müfettişleri yönetmelikleri kontrol eder ve uygular. Tehlikeli işlerde işçilere ücretsiz olarak özel kıyafetler sağlanmalıdır.

Yaygın güvenlik önlemleri daha az yaralanmaya ve daha az çalışma süresi kaybına yol açar. Bir Sovyet fabrikasında kaza nadir görülen bir olaydır. Dikkatlice araştırılır ve eğer yönetimin ihmalinden kaynaklanıyorsa, suçlular hakkında dava açılır.

Savaş Öncesi Rusya'da Sosyal Sigorta

Hem coğrafi hem de endüstriyel olarak sınırlı bir kapsama sahip olan sosyal sigorta, eski Rus İmparatorluğu'ndaki işçilerin çoğunluğu tarafından neredeyse hiç bilinmiyordu. Esas olarak Avrupa Rusyası olarak bilinen bölgede ve orada yalnızca buhar veya diğer mekanik güç kaynaklarını kullanabilecek kadar büyük fabrikalarda ve madenlerde mevcut olan bu sistem, ücretli çalışanların yalnızca üçte birine yetersiz bir koruma sağlıyordu. Bir tür sosyal sigortayla korunan bu sınırlı ücretli grubuna, devlette ve demiryollarında çalışan belirli çalışan kategorileri eklenmelidir. Geriye kalan işçi kitlesi, yalnızca belirli yardımlaşma ve yardım derneklerinin sınırlı kapsamından yararlanabiliyordu. Rus hükümeti, işçileri bağımsız sendikalardan uzak tutmak için bu dernekleri teşvik etti.

Savaş öncesi Rusya'da yaşlılık ve maluliyet sigortası, belirli devlet ve demiryolu çalışan grupları dışında bilinmiyordu. Bu sigorta türü kapsamında bir milyondan fazla işçi yoktu ve maliyetin yarısı sigortalı işçiler tarafından ödeniyordu.

Hastalık durumunda para yardımları 1912'de yürürlüğe konuldu ve maliyetlerin yaklaşık yüzde 60'ını ödeyen iki milyon kadar çalışanı kapsıyordu. Hasta işçiye dört günlük bir bekleme süresinin ardından, yirmi altı haftayı aşmamak üzere, ortalama ücretin dörtte biri ila üçte ikisi arasında haftalık bir yardım sağlanıyordu. Doğum durumunda ise, doğumdan önceki iki hafta ve sonraki dört hafta boyunca küçük yardımlar ödeniyordu. Bu yardımların ne kadar yetersiz olduğu, St. Petersburg'da kadın işçilerin yaklaşık dörtte üçünün doğum gününe kadar çalışmaya devam etmesinden anlaşılmaktadır.

Sovyet Sosyal Sigortası

Sovyetler Birliği'ndeki sosyal sigorta, dünyadaki en yaygın ve kapsamlı sigortadır. Tıbbi bakımı içerir, hastalık, karantina, hasta bir aile üyesinin bakımı, hamilelik, doğum veya kaza gibi kalıcı veya geçici sakatlık durumlarını karşılar. Giyim, bebek bakımı ve cenaze işleri için ek yardım sağlar. Engellilere ve yaşlılara emekli maaşı ödenir. İşçinin ailesine ölüm yardımı ödenir. Sözleşmenin feshedilmesi durumunda, on iki iş günü ücreti tutarında işten çıkarma ödemeleri yapılır. İşçi geçici olarak sakat kalırsa son işindeki haklarını iki ay boyunca kaybetmezken, kadınlar hamilelik ve doğum durumunda dört ay boyunca işlerini koruma hakkına sahiptir.

İşsizlik artık geçmişte kaldığından, Sovyetler Birliği tarafından işsizlik sigortası koruması,1930'da askıya alındı. Bu durumu, milyonlarca işçinin sürekli işsiz kaldığı Rus İmparatorluğu'ndaki işsizlikle karşılaştırın. İşsiz nüfus sayımı yapılmadığı gibi, işsizleri sayabilecek iş bulma kurumları da yoktu. Ancak, 1911 - 1912 yıllarında Moskova ve St. Petersburg'da yapılan yerel nüfus sayımlarında on binlerce kişinin işsiz olduğu bildirilmişti. Devrim'den önceki yıllarda birkaç milyon insan, çalışma fırsatı bulma umuduyla Amerika'ya göç etti. Genellikle her yıl on milyon kadar yoksul köylü, mevsimlik iş aramak için şehirlere gelirdi. Emeklerini sefil ücretler karşılığında satarlardı. Dönemin resmi kayıtlarına göre, dört aylık yoğun çalışma karşılığında ortalama 53 ruble kazanıyorlardı.

Çalışanların dahi istikrarlı bir işleri yoktu. İşte Leningrad'daki bir fabrikada ustabaşı olan bir işçinin savaş öncesi istihdamın belirsizlikleri hakkındaki tipik bir ifadesi:

“1910'da Beyaz Rusya'dan Petersburg'a geldim ve iki yıl boyunca Obukhov fabrikasının haddehanesinde çalıştım”.

“Düzenli bir iş yoktu. Her sabah haddehanede çalışan biz erkekler fabrikanın kapısına gelirdik. Kırk kişiydik. Çoğumuz kapının dışında kalırdık, çünkü genellikle sadece on ila on beş kişiye ihtiyaç

duyulurdu. Haftada yaklaşık üç kez çalışır, ayda on ruble kazanırdım. Sadece kömüre üç ruble öderdim...".

Diğer yandan Sovyetler Birliği'nde herkesin çalışabileceği bir yer var. Sovyet işletmeleri ve kurumlarındaki işçi ve memur sayısı yıldan yıla hızla artıyor. Birinci Beş Yıllık Plan yıllarında sayıları 11,3 milyon arttı. İkinci Beş Yıllık Plan'ın dört yılında üç milyon daha eklendi. Şu anda 26 milyondan fazla işçi çalışıyor. Bu işçiler ekonomik kriz veya işsizlik bilmiyor. Artan sayıları, işsizliğin tamamen ortadan kaldırılmasını, geniş kadın kitlelerinin üretken işlere dahil edilmesini ve yüz binlerce eski ücretli tarım işçisi ve yoksul köylünün Sovyet işletmelerindeki çalışmalara katılımını yansıtıyor.

Sovyet işçilerine ödenen engellilik ödeneği, eğer işçinin kendisine bakacak birine ihtiyacı varsa, önceki ücretine eşittir. Geçici engellilik normal ücretin üçte ikisine eşit miktarda para ödenerek telafi edilir, ancak genel bir hastalık nedeniyle kısmen iş göremez hale gelen bir işçi için bu miktar üçte bir olabilir.

Sovyet sağlık sigortası her şeyi kapsar ve yardım alma hakkı iki aylık çalışmadan sonra başlar. Bekleme süresi yoktur ve yardımlar hastalığın ilk gününde başlar. Hastalık, karantina veya hasta bir aile üyesine bakma ihtiyacı nedeniyle işe gelemeyen bir işçiye tam ücret ödenir. Ücretlere ek olarak, bir işçi tam ücretsiz tıbbi bakım ve hastaneye yatış hakkına sahiptir; bu hizmet yalnızca işçilere değil, tüm ailelerine de verilir.

Doğum izinleri on iki ila on altı hafta arasında değişir ve bu süre zarfında tam ücret ödenir. Giyim ve bebek bakımı için sabit para yardımları ve yaşamın ilk dokuz ayı boyunca ek harcamaları karşılamak için ek aylık yardımlar vardır. Şehirlerdeki bebeklere ücretsiz süt sağlanır.

Sigorta maliyetlerinin tüm yükü işveren tarafından, yani çoğu durumda devlet tarafından karşılanır. Ücretlerden herhangi bir kesinti yapılmaz. Sosyal sigorta maliyeti, her sanayi biriminin üretim maliyetinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilir.

İşçilerin sosyal yardımlardan yararlanma hakkı, sosyal yardımları yerel koşullara göre düzenleyen yerel sendika fabrika komiteleri tarafından belirlenir. Davacılar, düşmanca tavırlar sergileyen hâkimler yerine, iş arkadaşları olan yöneticilerle karşı karşıya kalır. Sistem, temaruz (hastalık numarası) olmadan işler ve sosyal güvenceler, bürokrasiyi azaltmak ve yöneticilerin ve davacıların iyi niyetini güvence altına almak için çalışır (5).

Çarlık Döneminde Sendikalar

Çarlık Rusyası'nda sendikalar neredeyse yoktu. Sendikacılık hemen hemen yasadışıydı. 1874 tarihli Rus Ceza Kanunu'nun 318. maddesi şöyleydi: "İşverenler ve işçiler arasında düşmanlık yaratmayı ve grevleri kışkırtmayı amaçlayan derneklere üye olmakla suçlanan kişiler, sekiz ay hapis cezasına çarptırılır, haklarından ve mallarından mahrum bırakılır ve Sibirya'ya sürgün edilir".

Ancak, bu tür yasalar ve sendikacılığın herhangi bir tezahürüne karşı alınan sert, baskıcı önlemler, işçilerin örgütlenmesini tamamen engellemedi. Devrim öncesi Rusya'da sendikacılık tarihinde birçok iniş çıkış yaşanmıştı. 1905'teki Çar'a karşı ayaklanmadan önce, önde gelen sanayi merkezlerinde militan sendikalar ortaya çıkmıştı. Devrimci siyasi partilerle yakın ilişki içindeydiler. Yaygın grevlere öncülük ettiler; hatta merkezi örgütleri ve konferansları vardı. 1905'ten sonra acımasızca bastırıldılar, polis departmanına göre yalnızca 1907'de 107 sendikanın kapatıldı, Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden hemen önce tekrar ortaya çıktılar. 1914'de başlayan savaş terörüyle tekrar ezildiler. Liderleri tutuklandı ve çoğu kez Sibirya'ya sürüldü. Tüm hareket neredeyse tamamen yok edildi, öyle ki Mart 1917'deki ilk devrim sırasında "yer üstünde" faaliyet gösteren çok az sendika üyesi bulunabiliyordu. Ancak yeraltındaki kaynaşma devam etmişti. Yasadışılığa sürüklenen sendikalar, işçi sınıfının çıkarlarını savunmaya devam etti ve Çar devrildikten sonra kendi varlıklarını kazandılar.

1917'den Bu Yana Sendikaların Büyümesi

Devrim'den bu yana sendikaların gelişimi hem hızlı, hem de ülkenin kalkınmasıyla bütünleşmiş bir şekilde olmuştur. Eski Rusya'nın sosyalist bir devlete dönüştürülmesinde yaşamsal bir rol oynamışlardır. Devrim'in ilk yıllarında sendikalar üretimde işçi denetimini sağlamış, sabotajla mücadele etmiş, işçi disiplinini ve üretkenliğini artırmışlardır. Ücretlerin belirlenmesine ve iş güvenliği yasalarının yürürlüğe konulmasına katılmışlardır. Sendikalar ülkeyi saran ve devrimin yaşamasını tehdit eden iç savaş yıllarında, işçi kitlelerini harekete geçirmiştir. Asker olarak düşmanla her cephede savaşmışlardır. Yiyecek toplamış, korumuş ve dağıtmışlardır.

Sendikalar iç savaş sona erdiğinde, hükümetin köylülerle ekonomik bağlarını güçlendirmesine yardımcı olmakta aktif rol oynamışlardır. Yeni Ekonomi Politikası döneminde, kapitalist unsurlara karşı işçilerin sınıf çıkarlarını savunmuşlardır. Toplu sözleşmeler imzalamış, grev ve işsizlik fonları oluşturmuş ve kitleler arasında kültürel çalışmalar yürütmüşlerdir.

Ardından yeniden yapılanma dönemi gelmiş ve sendikalar üretimi örgütleme çabalarına tekrar aktif olarak katılmışlardır. Fabrikalarda, imalathanelerde ve madenlerde “sosyalist rekabet” hareketi ve fabrikalarda “şok tugayları” aracılığıyla, Beş Yıllık Planların başarısı için çabalamış ve kitleleri sosyalizmin inşası için örgütlemişlerdir.

Bugün Sovyetler Birliği'nde sendikalar dünyadaki herhangi bir ülkesindekilerden daha güçlü. Yeraltı yasadışı konumdan, yeni sınıfsız toplumun inşacıları olarak ilk sıraya yükseldiler. Beatrice ve Sidney Webb gibi otoriteler tarafından dünyadaki en dikkat çekici kitle örgütleri olarak görülüyorlar.

Sovyet sendikalarına üyelik, 1917'den bu yana şaşırtıcı bir büyüme göstermiştir. 1917'de birkaç bin olan üye sayısının, Ekim 1936'da 21.614.700'e ve 1937'de 22 milyonun üzerine çıktığını hayal edin.

Bu Sovyet sendikalarını bugün bütün dünyadaki en büyük sendika hareketi haline getiriyor. Bunu, Amerikan sendikalarındaki 7,5 milyonluk, yani şimdiye kadar ulaşılan en yüksek rakamla karşılaştırın; Sovyetler Birliği'ndeki bu birincil işçi demokrasisi örgütünün muazzam büyüklüğü hakkında bir fikir edinebilirsiniz.

Sendikaların büyüklüğünden, Sovyet sendikalarının zorunlu üyeliğe sahip olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Ne yasada, ne de sendika uygulamasında böyle bir hüküm yoktur. Ancak üyeliğin avantajları o kadar çoktur ki, Sovyetler Birliği'ndeki sendikalara üye olabilecek işçilerin yaklaşık yüzde 83'ü şu anda sendika üyesidir. Elbette bu oran sendikadan sendikaya değişebilir. Ücretli işçilerin eğitim ve politik olarak çok iyi gelişmediği tarım sektöründe bu oran yüzde 60 - 80 arasında değişirken, fabrika işçileri arasında bu oran genellikle sektöre, işçi türüne ve kapsanan alana bağlı olarak yüzde 80 - 95 arasında değişir.

Sendikaların İşlevleri

Sendikaların temel görevi, işçilerin çalışma koşullarının genel olarak iyileştirilmesi için çalışmaktır. Sovyet hükümetinin bir bütün olarak ülkenin işçilerini ve çiftçilerini, ülkenin yurttaşları ve bütün üretim ve dağıtım araçlarının kolektif sahipleri olarak temsil ettiği doğrudur. Ancak işyerindeki işçilerin, endüstriyel ve tesis yönetimindeki tehlikeli bürokratik eğilimlerden korunmak için kendi öz örgütlerine ihtiyaçları vardır. Sendikalar işçileri, bürodaki, fabrikadaki ve madenlerdeki gündelik çıkarları konusunda temsil ederler.

Sendikalar, işçileri temsil ederken, ulusal ve bölgesel ölçekte, ayrıca yerel ölçekte ve belirli tesislerde, yönetimlerle toplu pazarlık yaparlar. Toplu sözleşmeler periyodik olarak görüşülüp imzalanır. ·Ücretler, fabrikadaki tüm üretim olanakları, işçilerin ihtiyaçları ve belirli bir dönem için tüm Sovyet ekonomisinin planlarıyla bağlantılı olarak sanayinin genel koordineli planı kapsamlı bir şekilde tartışıldıktan sonra belirlenir.

Bu toplu sözleşmeler ayrıntılı sabit ücretleri belirler. Birçok başka şeyi de belirlerler. Örneğin, sözleşme yönetimin kulüpler, konutlar, işçilerin çocukları için kreşler, kültürel ve sportif faaliyetler gibi çeşitli amaçlar için ayıracağı fon miktarını belirler.

İşçilerin korunması, her iş yerindeki fabrika komitesinin özel alt komitelerinin sözcüğün tam anlamıyla doğrudan denetimi altındadır. Bu komite, mesleki tehlikelerin azaltılması, kazaların önlenmesi, sağlık ve iş yasalarının sıkı bir şekilde uygulanması da dahil olmak üzere işçilerin genel sağlığının korunması için çalışır.

Sonra her fabrikada sendikalar tarafından yürütülen eğitim ve kültürel faaliyetlerin teşviki gelir. En küçük büro veya atölyedeki en küçük alt komiteden, Sendikalar Merkez Konseyi'ne kadar sendikanın her birimi, ders sınıfları, kulüpler, konferanslar, kütüphaneler, teknik eğitim, her türlü fiziksel ve eğlence aktiviteleri ve spor, fabrikalarda işçiler tarafından yayınlanan süreli yayınlar ve

gazeteler, tiyatrolar, filmler ve radyo aracılığıyla yürütülen bu görevle yaşamsal derecede ilgilenmektedir. Bu kitlesel eğitim çalışması, SSCB'deki sendikaların olağanüstü başarılarından biridir.

1933'den beri sendikalar, herhangi bir ülkede sendikalar tarafından şimdiye kadar yerine getirilmemiş en önemli işlevlerden birini üstlenmiştir. Artık tüm sosyal sigorta fonlarını yönetme gibi muazzam bir sorumluluğu üstlenmektedirler. Bu, dinlenme evleri, sanatoryumlar, oyun alanları, yaz kampları, restoranlar, kreşlerin denetim ve işletmesi yanı sıra emeklilik fonlarının, sağlık fonlarının, burs fonlarının ve geniş sosyal sigorta sisteminin işleyişiyle bağlantılı diğer özel fonların yönetimini kapsar. 1933'de Çalışma Komiserliği lağvedilerek, işlevleri sendikalara devredilmiştir.

Sendikaların bir diğer önemli işlevi de fabrika denetimidir. Bu görev de daha önce bir devlet kurumu tarafından yürütülüyordu, ancak artık yalnızca sendikalar tarafından yürütülmektedir. Sendikalar fabrika müfettişlerini seçer ve etkisiz veya yetersiz olduklarının kanıtlandiği herhangi bir zamanda onları geri çağırırlar. Bu müfettişler para cezası verme ve Temel İş Kanunu'ndaki sağlıkla ilgili bütün yasaları uygulama yetkisine sahiptir. Yasaların gerektirdiği çalışma standartlarının ihlali, işveren kuruma para cezası verilmesine yol açabilir. Para cezası, hükümet tarafından değil, sendikalar tarafından yürütülen işçi koruma kurulu tarafından verilir.

Herhangi bir kapitalist ülkedeki sendikanın aksine, bütün üretim ve dağıtım araçlarının bir işçi ve çiftçi hükümetine ait olduğu SSCB'deki sendika, üyelerine ihanet etmeden, tekniğin iyileştirilmesi ve daha yüksek emek verimliliğinin örgütlenmesi konusunda gerçek ve “bencil” bir çıkar sağlayabilir. Sendikalar şimdi dünyaca ünlü olan ve her ikisi de maden, işletme, fabrika ve çiftliklerdeki üretimin niceliğini ve niteliğini iyileştirmeyi amaçlayan, “sosyalist rekabet” ve “şok tugayları”nın örgütlenmesinde aktif olarak yer almişlardır. Sendikalar, Devrim'den sonraki ilk günlerden itibaren üretime yoğun bir ilgi göstermiştir. Yüz binlerce işçiyi sanayi, tarım ve devlet yönetiminde sorumlu pozisyonlar üstlenmeleri için eğitmişlerdir.

Sendikaların bu tür faaliyetleri, sınıfların birleşik bir üretici sınıfa dönüştüğü bir ülkede kesinlikle “sınıf iş birliği” olarak adlandırılamaz. Özünde sendikalarda örgütlenmiş, kendine yardım eden işçi sınıfıdır; bir hükümet olarak örgütlenmiş ve binlerce sanayi ve çiftliği işleten aynı işçi sınıfıdır.

Hükümetle tam birlik olma temel gerçeği sayesinde, sendikalar sosyalist ekonominin planlı gelişiminde stratejik bir rol oynayabilirler. Aslında, Devlet Planlama Komisyonu'nun yıllık planlarını oluştururken kullandığı ve ülkedeki ekonomik yaşamın her aşamasını kapsayan çalışma koşullarını ve standartlarını kapsayan planları sendikalar hazırlarlar. Her sanayi birimi ve fabrikadaki "karşı planlama", sendika komitesi aracılığıyla yürütülür. Bütün sanayi için planlarla uyumlu olarak, fabrika için önerilen üretim oranını ve her iş için iş gereksinimlerini sendikalar belirler.

Sendikalar, Sovyet toplumunun en yaşamsal kurumlarından biridir. Özel işverenlerin bir sınıf olarak ortadan kaldırıldığı bir ülkede faaliyet gösterdikleri için, yeni düzenin inşasında işçi sınıfının ihtiyaçlarının en eksiksiz şekilde ifade edilmesini sağlayan çeşitli yeni işlevleri yerine getirebilmektedirler (6).

Sovyet İşçileri Kendileri İçin Çalışır

Sovyet işçisinin, bir sömürücü veya birkaç patronun zenginleşmesi için çalışmadığı açıktır. Kendisi için, kendi sınıfı için, kendi Sovyet toplumu için çalışır. Bu nedenle, Sovyet işçilerinin sık sık "atölyemiz", "fabrikamız", "madenimiz" dediklerini duyarız. Böyle bir toplumda işçi, işinin yaratıcı karakterini algılar. Bu durum, Sovyet eğitiminin toplumsal olarak yaratıcı karakterinin ifadesi olan "sosyalist rekabet", "şok tugayları" ve "Stakhanov hareketi" gibi gelişmelere yol açmıştır.

Sovyet işçisinin kendi işine karşı tutumu hızla değişmektedir. Sovyetler Birliği'nde şimdi sıkça duyulan "Amerika'ya ulaşmak ve onu geçmek" sözleri, hükümet yetkilileri tarafından propaganda amacıyla kullanılan bir slogan değildir. Çünkü bu sözcükler, gerçekte işe karşı değişen tutumu temsil etmektedir. Ücretliler, makinelerinin başında köle gibi çalışmak yerine, ülkedeki fabrikalarda, işletmelerde, madenlerde ve tesislerde üretim süreçlerini yönlendirmeye ve iyileştirmeye giderek daha fazla katılıyor. Kapsamlı kitle hareketleri aracılığıyla yeni teknikler öğreniyor, üretkenliklerini artırıyor, işçi başına düşen çıktıyı yükseltiyor ve işlerini örgütlemede bireysel inisiyatiflerini kullanıyorlar. Milyonlarca işçiyi kucaklayan "sosyalist rekabet", bir milyondan fazla işçinin katıldığı "şok tugayları" veya hızla yayılan Stakhanov hareketi gibi kitle hareketleri, Sovyet işçilerinin yeni edindikleri bilgi, teknik ve iş organizasyonunda ustalaşmalarını sağlayan araçlardır.

Artan Üretkenlik

Sovyet işçilerinin üretkenliği hızla artmaktadır. Bu, endüstriyel üretimin fiziksel hacminin 1913'ten bu yana sekiz kattan fazla arttığı ve eğitimsiz kitlelerin hızla yeni ve karmaşık modern üretim süreçlerine dahil edildiği, ülkenin hızlı sanayileşmesiyle birlikte gerçekleşmektedir. 1937'de Sovyet sanayi işçisinin üretkenliğinin, Birinci Beş Yıllık Plan'ın başladığı 1928'deki üretkenlikten yüzde 230,5 daha yüksek olacağı tahmin edilmektedir.

Sosyalizmin başarısı için temel bir koşul olan üretkenlik artışı, Sovyet liderleri tarafından defalarca vurgulanmış ve işçi kitleleri tarafından da benimsenmiştir. Lenin'in sözleriyle emek üretkenliği, son tahlilde, yeni toplumsal düzenin zaferi için en önemli ve en temel unsurdur. Sosyalizm kapitalist düzeni, yeni ve çok daha yüksek bir üretkenlik yaratarak yener.

“Fırsatlar Ülkesi”

İşçinin daha yüksek üretkenliğini, daha yüksek ücretler karşılar. Ancak, tek avantaj bu değildir. İşçilerin, işçi tugaylarının liderleri, ustabaşılar ve fabrika müdürleri gibi pozisyonlara hızla yükseldiğine dair sayısız örnek vardır. Hızla büyüyen sanayileriyle Sovyetler Birliği, daha yüksek beceri ve yetenek gösteren işçiler yetiştirmektedir. Bu tür işçiler özel eğitim almak üzere okullara gönderilir ve kendilerine sorumlu görevler verilir. Gelişimleri mümkün olan her yolla desteklenir. Önemli olan kayırmacılık değil, yetenektir. İşte binlerce işçiden birinin tipik bir geçmişi:

Korabov, yüksek fırın işçisi bir aileye doğdu. Şimdi 35 yaşında. 14 yaşındayken Güney Rusya'daki Makayevka metalurji fabrikasında çalışmaya başladı. Bu 1916'daydı. İşe çilingir çırağı olarak başladı. Devrim sırasında, bu fabrikanın yüksek fırın bölümünde sıradan bir işçiydi. Sovyetler fabrikayı millileştirdi ve 1922'de Korabov Moskova Maden Akademisi'ne girdi. Dört yıl eğitim gördü ve yüksek fırın mühendisliğinde uzmanlaştı. 1926'da Makayevka fabrikasına mühendis olarak geri gönderildi. Kısa sürede şef yardımcısı ve ardından yüksek fırın bölümünün şefi oldu. İki yıl sonra Petrovsky Fabrikası'ndaki aynı göreve tayin edildi ve daha sonra Sibirya'daki yeni Magnitogorsk Fabrikası'na gönderildi. Metal eritme işleminin organizasyonundaki mükemmel çalışmaları nedeniyle hükümet tarafından en yüksek nişanla ödüllendirildi. 1936'da Magnitogorsk'taki Stalin Kombinası'nın baş mühendisi ve müdür yardımcısı oldu ve Mart 1937'de devasa Magnitogorsk fabrikasının tamamının müdürü oldu.

Bu gibi örneklerden açıkça anlaşılıyor ki, Sovyetler Birliği gerçekten de gerçek bir “fırsat ülkesi”dir. Eski rejim altında kesinlikle yükselme şansı olmayanlara ilerlemenin kapısını açar. Duvarcılar, ayakkabı işçileri, haddehane işçileri, dökümcüler, katipler, dokumacılar, petrol işçileri, madenciler, ateşçiler, makine operatörleri ve tarım işçileri artık yeni ekonomide, servetin zengin bir azınlığın kârı için değil, tüm halkın refahı için yaratıldığı üretimin gerçek örgütleyicileri ve planlayıcıları olarak yerlerini alıyorlar.

Sovyet endüstrisinin hızlı makineleşmesi, yeni makinelerin devreye alınması ve işçilerin yeni teknik süreçlere uyumuyla sınırlı değildir. Mühendislerden sıradan işçilere kadar herkes tekniğin iyileştirilmesine katılmaktadır. Mühendislerin fabrika yönetimi ve işçilerle işbirliği yaparak yeni icatlar denemelerine ve bunun sonucunda fabrikadaki üretim yöntemlerinde devrim yaratmalarına dair sayısız örnek vardır. Çoğu Sovyet fabrikasında, mucitler ve "gerçekleştiriciler"den oluşan gönüllü topluluklar vardır. Bir işçi veya mühendisin sunduğu her icat, topluluk tarafından incelenir ve eğer icat uygulamaya değerse, kullanıma sunulur. Her icat veya iyileştirme için, fabrika yönetimi, faaliyete geçirildiğinde elde edilen ekonominin boyutuna göre ödüller öder. Sovyetler Birliği Mucitler Cemiyeti'nin halihazırda 300 binden fazla üyesi bulunmaktadır.

Stakhanov Hareketi

Yeni tekniklerin, yeni üretim yöntemlerinin ve daha iyi emek organizasyonunun görkemli bir uyarlaması olan Stakhanov hareketi, bilgi ve teknik edinmeye adanmış yılların sonucudur. Yıldan yıla teknisyenler eğitiliyor, işçiler ek eğitim alıyor, yeni işçiler bilgi ediniyor, yeni makineler ve yeni süreçler üretime konuyordu. Bu birikim süreci aniden Stakhanov hareketinde dışsal ve hızlandırılmış bir ifade kazandı.

1935'te, on yılı Dünya Savaşı'nın, dış müdahale ve iç savaşın açtığı yaraları sarmakla geçen on sekiz yılın ardından, Donetsk Kömür Havzası'nda bir işçi olan Aleksey Stakhanov'un alçakgönüllü başlangıcı, emek tarihinde yeni bir sayfa açtı. Daha önceki "sosyalist rekabet" ve "şok tugayları" ile karşılaştırıldığında, bu yeni hareket tekniğin zaferi ile damgasını vurmuştur. Bilinçli işçiler kapitalistlerin ve toprak ağalarının iktidarını devirdikten sonra, emek üretkenliğinin artırılmasını her zaman temel bir sorun olarak gördüler. Ancak emek üretkenliğinin arttırılması talebi Stakhanov hareketinde, emekçi kitlelerin yeni bir coşku dalgasıyla taşınıyor.

Bu hareketin önemli bir özelliği, teşvik ettiği geniş işçi katılımıdır. Teknik süreçlerin rasyonelleştirilmesi, emeğin daha iyi örgütlenmesi, günlük çalışma alışkanlıklarının dikkatlice denetlenmesi, gereksiz koşuşturmaların ve gereksiz makine durmalarının ortadan kaldırılması ve iş hareketlerinin incelenmesi - tüm bu sayısız adım işçilerin kendileri tarafından gerçekleştiriliyor.

İki yıl kadar önce Moskova'da düzenlenen ilk Stakhanov işçileri kongresinde, işçiler birbiri ardına ayağa kalkıp kendi bireysel inisiyatifleriyle veya birkaç işçiyle işbirliği yaparak fabrikalarında, madenlerinde ve demiryollarında üretimin nasıl arttığını anlattılar. İşçiler, Stakhanov yöntemlerini kendileri başlatıp uyguladılar ve bunları yerel koşullara uyarladılar. Başlangıçta birkaç kişi dikkatlice plan yapacak, fabrika yöneticilerine danışacak, neler yapılabileceğini kendi örnekleriyle gösterecekti. Ardından tüm fabrika için bir "Stakhanov günü" düzenleyeceklerdi. Bu gün daha sonra bir "Stakhanov haftası"na, bir "Stakhanov ayı"na dönüşecekti. Hareket giderek daha fazla işçiyi kucaklayacak, bir fabrikadan diğerine, sanayiden sanayiye, tarıma ve ulusal ekonomik yaşamın tüm

aşamalarına yayılacaktı.

Bir çelik eritme tesisinde çalışan bir işçi, nasıl böyle bir Stakhanov işçisi olduğunu şöyle anlatıyor:

“Bir metrekarelik ocaktan 17,2 ve 18,6 ton çelik çıkarma rekorum tesadüf değil. Bunun için uzun süre eğitim aldım”.

“İlk rekorumu şu şekilde oluşturdum. İşe bir saat erken geldim. İşin içeriğini öğrendim, tugayıma yapacağımız eritmelerin önemini anlattım ve başarıya ulaşmak için işin nasıl organize edilmesi gerektiği konusunda talimatlar verdim...”

Bir ayakkabı fabrikasında çalışan başka bir Stakhanovcu şöyle diyor:

“Öncelikle çalışma yöntemlerindeki bütün fark, çalışma tezgahımın mükemmel bir düzende olması, derinin benden iki metre uzakta olması, kalıpların doğru şekilde yerleştirilmiş olması ve deriyi keserken paralelkenar yöntemini kullanmamdır... Bu yöntemin özü, tüm tabanları rastgele değil, derinin dokusu boyunca kesmemdir. Kalıbı doğru bir şekilde yerleştiriyor ve derinin mümkün olan her parçasını kullanıyorum”.

Stakhanov çalışma yöntemlerini öğretmek için tüm Sovyet fabrikalarında okullar kurulmuştur. Stakhanov işçileri genellikle bu okullarda eğitmenlik yaparlar. Öğrenciler ise henüz yeni yöntemlere hakim olmamış işçilerdir.

Stakhanov hareketinin, düzen ve teknikteki iyileştirmeleriyle, endüstriyel kazaların sayısının önemli ölçüde azaltılmasına da yardımcı olduğu belirtilmelidir.

Stakhanov işçilerinin daha yüksek üretkenliğinden kaynaklanan daha yüksek kazançlar, bu işçilerin tasarruflarına yansır. Bu grubun harcamalarının analizi, aylık kazançlarının aylık harcamalarını birkaç yüz ruble aştığını göstermektedir.

Son yıllarda Sovyetler Birliği'nde başka bir hareket daha gelişmiştir. İşçiler, yüksek kaliteli ürünler üretmeyi kabul eden gruplar halinde örgütlenmişlerdir. Bu işçiler “kalite işçileri” olarak bilinirler. Ürettikleri ürünler için standartlar belirlerler ve bunları “mükemmel”, “iyi” veya “ortalama” olarak derecelendirirler; her derecenin belirli özellikleri vardır. Elbette, mükemmel ve iyi iş için ortalama üretime göre daha yüksek ücretler ödenir.

Ayrıca, bu “kaliteli işçileri” ile sosyalist rekabete ve Stakhanov hareketine katılanların, daha yüksek üretim rekorlarına herhangi bir özel fiziksel eforla değil, daha rasyonel çalışma yöntemlerini benimseyerek ulaştıkları da unutulmamalıdır. Tezgah veya makine başındaki işlerini, fazlalık hareketlerini ortadan kaldıracak ve aynı zamanda daha kolay yönetilebilecek şekilde düzenlerler. Ve herhangi bir “hızlanma”dan çok işin bu şekilde planlanması, işyerindeki sosyalist rekabetin temelidir. Makinesine hakim olan ve işini iyi bilen bir işçi, üretkenliğini artıran yeni çalışma yöntemleri bulur.

Bazı insanlar için, işçilerin emek çıktısını artırmak için bu hareketin arkasında durduğu gerçeğini kavramak zordur. Kapitalist ülkelerde böyle bir hareket pek rağbet görmez. Daha fazla hızlanmaya yol açar ve kesinlikle çok sayıda işçinin geçici veya kalıcı işsiz kalmasına neden olur. Sovyetler Birliği'nde başarının ölçüsü farklıdır. Orada başarılar, mal tüketiminin artması ve tüm ülkenin refahının artmasıyla sonuçlanmadığı sürece boşuna sayılır. İşsizliğin olmadığı, daha kısa çalışma saatleri, artan ücretler ve iyileşen yaşam koşullarıyla Sovyet işçisi daha mutludur. İşinin onun için yeni bir anlamı vardır ve hem niteliğini hem de niceliğini iyileştirmek için çabalar.

Emek Kahramanları

Ve en önemli gerçeklerden biri, işçinin Sovyetler Birliği'nde gördüğü *takdirdir*. Bu, kendi başına soyut bir unsur gibi görünebilir, ancak bir anlamda, planlamanın tüm zorluklarına ve yıkıcıların ve düşmanların ilerleyen Sovyet ekonomisinin önüne koyduğu engellere rağmen, şu anda elde edilen daha yüksek üretkenliğin anahtarıdır. Bu durumdaki basit ve anlamlı gerçek, Stalin tarafından Kasım 1935'te Moskova'daki Stakhanov Kongresi'ne hitabında şöyle ifade edilmiştir:

"Burada çalışan insan onurlandırılır. Burada sömürücüler için değil, kendisi, kendi sınıfı, toplum için çalışır. Burada çalışan insan kendini terk edilmiş ve yalnız hissedemez. Aksine, ülkemizde çalışan insan, ülkesinin özgür bir vatandaşı, bir bakıma kamusal bir figür olduğunu hisseder. Ve eğer iyi çalışır ve topluma elinden gelen her şeyi verirse, bir emek kahramanı olur ve şanla övünür".

Bu takdiri ve onuru, Sovyet yaşamının diğer özelliklerine ekleyin: işsizlik olmayışı, yoksulluk ve açlık korkusu olmayışı, yükselen bir yaşam standardının kesinliği. Sovyetler Birliği'ndeki işçi, gerçekten de Çarların geçmişinden, kapitalizmin geçmişinden kopmuştur. Şüphesiz yeni bir uygarlıkta yaşamaktadır. Sovyetler Birliği devrimden sonraki üçüncü on yılına girerken, ilerleyen bir sosyalist toplumda garanti edilen muazzam kazanımları toplamaya başlıyor.

YAZARLAR HAKKINDA

Robert Williams Dunn 1 Haziran 1895'de Huntingdon, Pensilvanya'da bir avukatın oğlu olarak dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Huntingdon'da tamamlayan Dunn, Yale Üniversitesi'nde Ekonomi okudu.

1917 yılında Yale Üniversitesi Sosyalist Topluluğu'nun başkanı seçildi. Mezun olduktan sonra Boston'da Birleşik Tekstil İşçileri Sendikası'nın Örgütlenme Sekreteri oldu.

Mart 1922'de Quakerlar'ın (Dostların Dînî Derneği) sosyal hizmet örgütü adına, 1921 yılındaki kıtlık sonrası yardım çalışmalarına katılmak için Sovyetler Birliği'ne gitti. 1923'de ABD'ye döndükten sonra çeşitli yayın organlarında SSCB'deki durum hakkında makaleler yazdı.

ABD Komünist Partisi üyesi olan Dunn, Sovyet tekstil endüstrisinin canlandırılmasına yardımcı olmayı amaçlayan Birleşik Tekstil İşçileri Sendikası'nın bir projesi olan Rus – Amerikan Sanayi Şirketi'nin müdürü oldu.

1925 yılında Komintern'in Uluslararası Kızıl Yardım Ağı'nın ABD şubesi olan Uluslararası Emek Savunması örgütünün kurucuları arasında yer aldı.

1927'de Grace Hutchins ve Anna Rochester ile birlikte Emek Araştırmaları Birliği adı altında bir ekonomik araştırma enstitüsü kurdu ve 1975 yılına kadar Genel Sekreter olarak görev yaptı.

Dunn 1977 yılında yaşama veda etti.

George Wallace hakkında bilgiye ulaşılamadı.

NOTLAR

1. Broşürlerin listesine https://www.marxists.org/history/usa/parties/cpusa/international-pamphlets/ bağlantısından erişilebilir.

2. Fabrika mutfakları konusunda ayrıntılı bilgiye https://toplumcutip.blogspot.com/2023/04/gecmiste-sosyalistler-sosyalizmi.html bağlantısından erişilebilir.

3. Sovyetler Birliği'nde işçi sağlığı hizmetleri için ayrıntılı bilgiye https://drive.google.com/file/d/1xHgEDi69blsQHEf1UJk7RwcvYd0o55Uo/view bağlantısından erişilebilir.

4. Lenin'in "Fabrika İşçilerine Verilen Para Cezaları Hakkındaki Kanun'un Açıklaması" başlıklı broşürüne https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1895/finesfactory/finesfactory.htm bağlantısından erişilebilir.

5. Sovyetler Birliği'nde emekçilerin yönetime katılımı üzerine ayrıntılı bilgiye https://toplumcutip.blogspot.com/2017/11/sovyetler-birliginde-emekcilerin.html bağlantısından erişilebilir.

6. Endüstriyel demokrasi üzerine ayrıntılı bilgiye https://toplumcutip.blogspot.com/2020/01/endustriyel-demokrasi.html bağlantısından erişilebilir.

EK OKUMA:

SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN İLK YILLARINDA İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ

1. Rusya'da Devrim Öncesi Durum

Rusya'da modern işçi sağlığı ve iş güvenliği (İSG) çabaları, 19. yüzyılda Rusya'nın sanayileşmeye başlamasına dayanır. 1847 yılında yayınlanan kitabında sanayi hijyeni ve meslek hastalıkları sorunlarının sistematik bir değerlendirmesini yapan A. N. Nikitin, Rusya'nın İSG uygulamalarının öncülerindendir. Nikitin'le birlikte İSG hizmetlerinin örgütlenmesinde emeği geçenler arasında A. D. Pegozhev, E. M. Dementev, S. M. Bogoslovski ve fizyolog I. M. Sechenov yer almaktadır.

1865 yılında Rusya'nın önde gelen hekimlerinden S. P. Botkin[1] tarafından, sanayi bölgelerindeki yaşam ve çalışma koşullarını belirlemek ve iyileştirmek için bir komisyon kurulmuştur. 1866 yılında kabul edilen bir yasayla işverenlere, işçileri için işyerlerinde tıbbi hizmet sunma ve istihdam ettikleri her yüz işçi için bir hastane yatağı sağlama yükümlülüğü getirilmiştir. Ancak bu yasa, arkasında yeterli bir güç bulunmadığından yaşama geçirilememiş, Rusya'da işçiler için tıbbi hizmetler çok yetersiz kalmıştır. P. A. Peskov 1875 yılında çevrenin, yaşam ve çalışma koşullarının insan sağlığı üzerine etkilerini araştıracak hijyen merkezleri kurulmasının gereğine işaret etmiştir.

Çarlık Rusya'sında İSG alanına en önemli katkı, *Mesleki Hijyen, Fiziksel ve Mental İş Hijyeni* kitabının da yazarı olan F. S. Erisman tarafından konmuştur. 1882 yılında Moskova Üniversitesi'nde hijyen dersi veren Erisman, otopsi raporlarının ve istatistiksel çalışmaların, ortam kirliliğinin insan bedeninin akciğerler, göz ve sinir sistemi gibi önemli organlarında etkiler oluşturduğunu belirterek, sağlığı korumak için havadaki bütün yabancı maddelerin uzaklaştırılması gerektiğini söylemiştir.

Rusya'da 1861 yılında serfliğin kaldırılmasından sonra hızla gelişmeye başlayan sermaye, kârın asıl kaynağı olan emekçilerin en azından sabahları işe gelebilecek kadar sağlıklı olması gerektiğinin farkındadır, fakat bunun bedelini ödemek istememektedir. Sanayi batı ülkelerindeki kadar gelişmiş ve yaygınlaşmış olmadığından işçi sınıfı da yeterinde gelişememiş, henüz Avrupa'daki

meslekdaşları gibi örgütlü mücadele gelenekleri oluşturup işverenleri ve hükümeti sağlık alanında kendileri için düzenlemeler yapmaya zorlayacak bir eylemlilik içine girememiştir.

Rusya'da işçilerin Avrupalı meslekdaşları gibi hastalandıklarında sağlık yardımı hakkına sahip olmak amacıyla gerçekleştirdikleri ilk büyük eylem, 9 Ocak 1905 tarihinde Çar 2. Nikola'ya hitaben bir imza kampanyasıdır. Bu kampanyada işçiler politik ve ekonomik talepleri yanında sosyal sigorta taleplerini de dile getirmişlerdir. 1905 devriminin yenilgiye uğramasıyla birlikte ezilen işçi sınıfı hareketi uzun süre kendisini toparlayamamış, Rusya'da ilk sosyal sigorta yasası (hastalık ve kaza sigortası) ancak 1912 yılında Duma'dan[2] geçebilmiştir. Ancak yasanın kapsamı çok sınırlıdır ve ücretli emekçilerin yalnızca beşte birine uygulanabilmektedir. Yine iş kazası durumunda tazminat, ancak işçinin kazanın patronun hatası sonucu meydana geldiğini kanıtlayabilmesi koşuluyla verilebilmektedir. Çoğu kez patron bu süreç başlamadan işçiye küçük bir miktar ödeyerek olayı kapatmaktadır.

2. 1917 Ekim Devrimi ve İşçi Sağlığı ve Güvenliği

Sovyetler Birliği'nde (SSCB) İSG alanının gelişmesinin temelini 1917 Devrimi ve Sovyet sisteminin ilkeleri oluşturmaktadır. Devrimden sonra hızla sanayileşen[3] SSCB'de İSG'ne büyük önem verilmiştir. Sovyet hükümeti devrimden[4] hemen sonra 13 Kasım 1917 tarihinde bir kararname yayınlayarak, "*Ücretli Emekçiler için Tam Sosyal Sigorta*" getirmiştir:

1. İstisnasız bütün ücretli emekçiler ile köy ve kent yoksulları için sosyal sigorta,
2. Sigorta, hastalık, yaralanma, yaşlılık, gebelik, dulluk, yetimlik ve işsizlik gibi engelliliğin bütün türlerini kapsar,
3. Sigortanın bütün maliyeti *işveren* tarafından karşılanır,
4. Engellilik veya işsizlik durumunda tam tazminat ödenir,[5]
5. Sigortalılar sigorta kurumları üzerinde tam bir kontrole sahiptir.

Ancak devrim sonrasında birkaç yıl daha devam eden iç savaş nedeniyle bu kararname, diğer pek çok düzenleme gibi ancak 1922 yılından itibaren tam olarak uygulamaya girebilmiştir. İşçiler için işverenin ödediği sigorta primi, işin tehlikesine göre işçi ücretinin yüzde 4'ü ile yüzde 10,7'si arasında değişmektedir.

Sovyetler Birliği'nde örgütlenen sosyal sigorta, 1920'li yıllarda diğer ülkelerde örgütlenmiş olan sigortalarla karşılaştırıldığında işçilere Bismarck Almanya'sı dahil dünyanın hiçbir yerinde sunulmayan avantajlar sağlamaktadır:

- Tıbbi bakım,
- Geçici engellilik durumlarında (hastalık, kaza, karantina, gebelik, hasta bir aile bireyine refakat) yardım,
- Doğum, ölüm vb. durumlarda ek yardımlar,
- İşsizlik yardımları,[6]
- İş göremezlik aylığı,
- Yaşlılık aylığı,
- Aile geçimini sağlayan kişinin ölümü durumunda geride kalanlara aylık bağlanması.

Sigorta yardımları emekçiyle sınırlı olmayıp, bağımlılarına genişletilmiştir. Geçici iş göremezlik durumlarında işçinin son üç ay kazandığı aylıkların ortalaması iş göremezlik süresince aylık olarak ödenir. Kalıcı iş göremezlik durumlarında ise işçiye emekli aylığı bağlanır. Bu aylık iş göremezliğin nedenine ve derecesine bağlı olarak son aylığın yüzde 40 – 100'ü arasında değişir. Meslek hastalığı veya iş kazaları durumlarında oran yükselir.

SSCB'de bu yıllarda yürürlükte olan mevzuat dünyanın diğer ülkelerinin mevzuatlarına göre işçi yararına son derece ileri hükümler içermektedir. Daha bu yıllarda işçinin evinden işe gelirken yolda geçirdiği kazalar da iş kazasından sayılmıştır. Gelişmiş batı ülkelerinde bu tür hükümlerin benimsenmesi için çok uzun yıllar geçmesi gerekecektir.

Bütün emekçilere son aylıklarının yüzde 50 – 60'ı oranında yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. Yaşlılık aylığı bağlanma sınırı erkeklerde 60, kadınlarda 55 yaştır. Ancak maden işçileri gibi ağır ve tehlikeli işlerde çalışanlar 50 yaşında yaşlılık aylığına hak kazanmaktadırlar. Ancak emekli aylığı bağlanması için erkeklerin 25, kadınların ise 20 yıl fiilen çalışmış olmaları gerekir.

18 Haziran 1918'de bir hükümet kararnamesiyle Sağlık Bakanlığı (Narkomzdraw - Narodnyi Komissariat Zdrawoochronienija) kurulmuş ve V. İ. Lenin'in yakın arkadaşlarından Dr. Nikolay Aleksandroviç Semaşko Sovyetler Birliği'nin ilk Sağlık Bakanı olmuştur. Sovyetler Birliği'ni

oluşturan her cumhuriyette de birer Sağlık Bakanlığı (Gubzdraw-Gubernia Zdrawoochronienija) kurulmuştur.

Sağlık Bakanlığı kurulur kurulmaz ilk iş olarak bulaşıcı ve salgın hastalıklarla mücadele etmek için işyerlerinde *İşçi Komiteleri* kurulmuştur. Komitelerin görevi kamusal kurumları temizlik yönünden denetlemek, insanlara temizliği öğretmek, sabun dağıtmak ve bitle mücadele etmektir. 1919 yılında Lenin "*ya sosyalizm biti yenecek, ya da bit sosyalizmi*" diyerek bu mücadelenin önemini vurgulamıştır.

Sovyet sağlık sistemi esas olarak koruyucu ve önleyici hizmetlere dayalıdır. Bu alanlar sermaye için karlı olmadığından kapitalist ülkeler daha çok tedavi hizmetlerine yatırım yaparlar. Çarlık Rusya'sı sağlık bütçesinden koruyucu hizmetlere yalnızca yüzde 5 pay ayırırken, SSCB'de 1920'li yıllarda bu oran yüzde 60'a yükselmiştir[7].

3. 1920 – 1930 Dönemi

Sovyetler Birliği'nde bütün sağlık kurumlarında öncelik işçi sınıfınındır. Ancak bununla yetinilmemiş, sağlık hizmetleri işçi sınıfının sağlık gereksinimlerine göre örgütlenmiş ve işçi sınıfı için çalıştıkları yerlerde sağlık birimleri oluşturulmuştur.

Sovyetler Birliği 11 Kasım 1917'de (henüz devrimin üzerinden bir hafta dahi geçmeden) bir kararname ile iş gününü 8 saate indirmiştir[8]. Devrimin 10. yıldönümü olan 1927 yılında ise iş günü ücret aynı kalmak şartıyla 7 saate indirilmiştir. Gece vardiyaları için ise mesai 6 saattir. Daha sonra ağır ve tehlikeli işlerde çalışan işçiler için mesai günde 6 saate, bazı kategorilerde (örneğin cıva sanayi) 4 saate indirilmiştir.

1920 yılında Çalışma Bakanlığı tarafından, yerleşim yerlerinin sanayinin zararlı etkilerinden korunması amacıyla bir kararname yayınlanmıştır. Bu kararnameyle sanayi bölgelerinin yerleşim yerlerinin uzağında kurulması yasalaştırılmıştır.

İçinde İSG alanında düzenlemeler de bulunan *İş Kanunu* 15 Kasım 1922'de kabul edilmiştir. Yasaya göre hiçbir sanayi tesisi veya işletme, sendikaların ve sağlık otoritelerinin *onayı alınmadan* inşa edilemez, tadilat yapılamaz veya başka yere taşınamaz. Hiçbir tesis iş müfettişi ve hijyen müfettişi tarafından incelenmeden hizmete giremez. Yine yasa, ev işleri ve zanaatkarlar dahil geçimini

karşılığı ücretle ödensin ya da ödenmesin emeği ile sağlayan herkesi işçi kabul ederek kapsamına almıştır.

SSCB Sendikaları Yönetmeliği'nin 34. maddesine göre iş kanunlarına uyulmasının sağlanması, çalışanların koruyucu giysilerle donatılması, iş güvenliği için ayrılan bütçenin nasıl kullanılacağının planlanması, teknik iş güvenliği müfettişlerinin kontrolü *Sendikalar Konfederasyonu*'nun görevidir. İSG hizmetlerinin uygulanması ve denetlenmesi tam olarak sendikaların sorumluluğundadır.

Yasanın uygulanmasını denetlemekten sorumlu olan iş müfettişleri sendikalar tarafından işçiler arasından seçilmekte ve iş müfettişliği okullarında eğitilmektedirler. Her işletmede Yerel Komiteler (fabkom veya mestkom)[9] tarafından temsil edilen sendikalar, işyerindeki işçi sağlığı ve iş güvenliği uygulamalarına katılır ve denetler.

1970'lerde sendikalar bünyelerinde bulundurdukları 5.500 müfettiş ile İSG hizmetlerinin yürütülmesi ve kontrolünde ve çalışma yasalarının uygulanmasında önemli bir rol oynamıştır. SSCB'deki 25 sendikanın hepsinde *Emek Koruma Bölümleri* vardır. İşçilere İSG alanında eğitimlerin verilmesini yetkili sendikaların *Emek Koruma Birimleri* sağlamaktadır. İSG teftiş uzmanlarının eğitilmesini ise, Eğitim Çalışanları Sendikası'nın Emek Koruma Birimi yaşama geçirmiştir.

İşçi sağlığı alanında standartların belirlenmesi ve bunların uygulanmasında Sovyetler Birliği dünyaya öncülük etmiştir. Hava kirliliği standartları 1920'lerde kullanılmaya başlamış ve işçi sağlığına zararlı 14 maddeyi içeren bir liste yayınlanmıştır[10]. Sovyetler Birliği'nde çalışma ortamlarında toksik maddeler için azami kabul edilebilir yoğunlukların belirlenmesi için hükümet tarafından bilimsel bir komite görevlendirilmiştir. Sendikaların bu değerler üzerinde yorum yapma hakları bulunmaktadır. Komite tarafından oluşturulan işçi sağlığı standartları her yıl yayınlanmaktadır.

Meslek Hastaneleri ve Sanitasyon Denetim Merkezleri periyodik olarak işyerinde kimyasalların miktarı, gürültü, işçilerin muayenesi, havalandırma gibi konularda analiz ve teftişler yapmışlardır. Ayrıca işletme yönetimi, kirlenme düzeyi yüksek olan işlerde sabun, zehirlenme riski olan işlerde süt, sıcak yemekler ve tüm işyerlerinde kaliteli su bulundurmak zorundadır. Aksi takdirde işyeri kapatılması ve sorumlu kişilere ağır cezalar uygulamaktadır. Tehlikeleri kaynakta yok etmek veya en aza indirmek amaçlanmıştır.

İşyeri Sağlık Birimleri

Sovyetler Birliği'nde 1922 yılında işyerlerinde "sağlık hücreleri[11], dispanserler ve poliklinik gruplarından" oluşan *sağlık kompleksleri* biçiminde, Sovyetler Birliği'ne özgü bir kurumlaşmaya gidilmiştir. Bu sistemde sağlık hücrelerinde işyerlerinde çalışan işçiler arasından gönüllü olarak sağlık eğitimine katılan *sağlıkçı işçiler* görev almaktadır. Sağlık hücrelerinde bu işçiler tarafından tespit edilen hasta işçiler, her işyerinde bulunan ve ilkyardım ve ön muayene yapılan ayaktan bakım birimlerine gönderilmekte, buradan da hekim gerek görürse dispanser veya polikliniğe sevk edilmektedir. Bu sistemin altında yatan felsefe Dr. Semaşko tarafından, "*işçilerin sağlığı işçilerin elinde olmalıdır*" şeklinde ifade edilmektedir.

Her dispanser bir tıbbi ve bir sosyal bölümden oluşmaktadır. Sosyal bölüm hijyen şartlarını denetlemekte, toplumsal ve bulaşıcı hastalıkların kayıtlarını tutmakta ve sağlık eğitimi vermektedir. Tıbbi bölümde çocuk sağlığı, gençlik sağlığı, tüberküloz, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, doğum gibi kısımlar vardır. Sağlık hücreleri, dispanserler ve poliklinikler, dispanser çalışanları, sendika, fabrika ve hükümet temsilcilerinden oluşan Sosyal Yardım Konseyleri'ne bağlıdır.

Selmashstroy Tarım Makineleri Fabrikası

Kuzey Kafkasya'da 425 bin nüfuslu bir şehir olan Rostovon - Don'daki Selmashstroy Tarım Makineleri Fabrikası, her birinde bin kadar işçinin çalıştığı 18 işlikten oluşmaktadır. Fabrikada, fabrikanın genel sağlık hizmetlerinden sorumlu bir hekim ve ayrıca her atölyede bir hekim görev yapmaktadır.

İşe girişte hijyen bürosunda işçilere işe giriş muayenesi ve koruyucu aşılar yapılır. Daha sonra 3 - 4 ayda bir periyodik muayeneler yapılır. İşçiler bu muayenelerin sonucunda kendilerine uyan işlere yerleştirilirler. Fabrikada hastalara tıbbi bakım yapılmamakta, hastalar gerektiğinde dispanserlere veya hastanelere sevk edilmektedir.

Atölye hekiminin görevleri şunlardır:

- Acil durumlarda ilk yardım
- Genel hijyenik izlem

- Fabrikadaki işçilerin tıbbi tedavilerinden sorumlu dispanser hekimlerinden rapor almak
- İşe gelmeyen hasta işçilerin listesini işçi yöneticisine vermek
- Evde istirahat eden işçilerin İşlek Komitesi'nden bir işçi tarafından ziyaret edilmesini örgütlemek
- Hastalıkları günlük olarak listelemek
- Mutfağa diyet uygulanan işçileri ve uygulanacak diyetleri bildirmek
- İşçilere hijyen eğitimi vermek.

Harkov Üçüncü Emek Polikliniği

Poliklinik, kentin 90 bin nüfuslu bir sanayi bölgesine hizmet vermekte olup, 214 hekim görev yapmaktadır. Bir merkez bina ve 4 pavyondan oluşan poliklinikte, bir gündüz sanatoryumu ve anaokulu olan tüberküloz dispanseri, zührevi hastalıklar dispanseri, beslenme dispanseri, beslenme salonu, süt mutfağı ve eczane bulunmaktadır. Pavyonlarda 90 klinik ve 60 fizyoterapi yatağı yer alır.

Merkez bina dört katlı olup:

Birinci katta idari departmanlar, Yerel Komite bürosu, çalışan yemekhanesi ve röntgen servisi bulunur.

İkinci katta resepsiyon, muayene odası, hekim odası, cerrahi, üroloji, ortopedi klinikleri ve hastalar için konsültasyon servisi; dört yaş altı çocuklar için bir dispanser ve laboratuarlar vardır.

Üçüncü katta kadın danışma bürosu, dahiliye, elektro ve fototerapi odaları, nöropsikiyatri kliniği, beden eğitimi danışma bürosu, jimnastik salonu, tehlikeli işlerde çalışan işçilerin gözetimi departmanı bulunur.

Dördüncü katta çocuk danışma bürosu, göz, kulak-burun-boğaz, diş klinikleri, göğüs hastalıkları için inhalatoryum ve hijyen danışma bürosu vardır.

Binanın ayrı bir kanadı hidroterapi, çamur banyosu ve diğer tıbbi banyolara ayrılmıştır. Son olarak bir konferans salonu, sinema salonu, okuma odası ve kütüphanesi olan sağlık propagandası ve eğitimi departmanı bulunur.

Meslek Hastalıkları Enstitüleri

1922 yılında ilk Meslek Hastalıkları Kliniği açılmıştır. 1921 yılında Moskova Hijyen Enstitüsü (Erisman Enstitüsü) ve 1923 yılında –daha sonra İş Hijyeni ve Meslek Hastalıkları adını alacak olan– Obukh Meslek Hastalıkları Araştırma Enstitüsü[12] kurulmuştur. Enstitü üç bölümden oluşmaktadır:

- Cerrahi, nöroloji ve ergen sağlığı bölümleri de bulunan bir sağlık departmanı
- Hijyen departmanı
- Deney departmanı

Enstitü hastanesi 155 yataklıdır. Ayrıca Enstitü'nün, bir başka hastanede de mesleki deri hastalıkları için 20 yatağı bulunmaktadır. Belli sanayi dallarında çalışan işçilerin periyodik muayeneleri için de bir dispanseri vardır.

Sovyetler Birliği'nde 1924 yılında mesleki zehirlenmelerin bildirimi zorunlu kılınmıştır. Mesleki zehirlenme durumunda hastalar araştırma için Enstitülere sevk edilirken, Enstitülerden de ekipler olayı yerinde araştırmak için işyerlerine giderler.

Enstitülerin çalışmaları meslek hastalıklarının bütün yönlerini (etiyoloji, proflaksi ve tedavi) kapsar. Enstitüler, Deneysel Tıp Enstitüleri ile işbirliği içinde çalışırlar ve kendi alanlarında uzmanlık eğitimi programları sunarlar. Ayrıca 10 günlük sürekli eğitim kursları da düzenlerler.

4. 1930 – 1940 Dönemi

Sovyetler Birliği ismi Sovyet (şura) örgütlenmesinden gelmektedir. Sovyet, işyeri temelli bir meclis ve işçiler ve emekçilerin kendi kendilerini yönetme organıdır. 1930'lu yıllarda SSCB'de 70 bin kadar köy Sovyet'i (Selosoviet) ve bin kadar şehir Sovyet'i bulunmaktadır. 1931 yılında yayınlanan bir kararname ile köy Sovyetlerine sağlık ve sosyal güvenlik alanlarında önemli görevler verilmiştir.

Sağlık alanında verilen görevler şunlardır:

* Selosovyet bütçesinden karşılanan hastane ve koruyucu hizmet birimlerinin gözetimi
* Sanitasyon teftişi ve cinsel yolla bulaşan hastalıklarla mücadele için gerekli bütün tedbirleri almak
* Kişisel hijyen bilgisinin yaygınlaşması ve beden eğitiminin geliştirilmesi
* Akıl sağlığı yerinde olmayan insanlar için koruyucu atanması

Sosyal güvenlik alanında verilen görevler şunlardır:

- Sigortalıların kaydını tutmak ve yardımları dağıtmak
- İş göremez artelleri[13] oluşturur
- Kızıl Ordu iş göremezleri, İç Savaş gazileri ve kulaklar ve karşıdevrimcilerden zarar görmüş iş göremezlere özel bakım sağlar ve bunları kollektif çiftliklere yerleştirir
- Karşılıklı yardım cemiyetlerinin etkinliklerini gözetir
- Görme, işitme ve zihinsel engellilere koruyucular atar.

Sosyal Güvenlik

1933 yılında sosyal güvenlik alanında önemli bir reforma gidilmiştir. 28 Haziran 1933 tarihinde SSCB Çalışma Bakanlığı *kaldırılarak*, Bakanlığın işlevleri (sigorta dahil) işçi sendikalarına devredilmiştir. Böylece sosyal sigorta üzerinde işçilerin tam kontrolü sağlanmıştır. Bu uygulama tamamen Sovyetler Birliği'ne özgü olup, hiçbir kapitalist ülke tarafından benimsenmemiştir. Sağlık Bakanlığı işçilere eskisi gibi sağlık hizmeti sunmaya devam ermiştir, fakat artık bu hizmetlerin finansmanı işçilerin kontrolündeki sigorta fonu tarafından yapıldığından, işçiler Sağlık Bakanlığı tarafından sunulan sağlık hizmetleri üzerine de kontrol kazanmışlardır. Sovyetler Birliği sağlık hizmetlerine katılım düzeyi bakımından da benzersizdir.

Böylece Sovyetler Birliği'nde sağlık hizmetlerinin maliyeti, doğrudan doğruya üretim maliyetinin bir parçası haline gelmiştir. Dahası Sovyet sigorta sistemi, Sovyetler Birliği'nde yalnızca kapitalist ülkelerdeki gibi talihsiz olaylarda işçiye destek olacak bir sosyal dayanışma fonu değil, aynı zamanda işçilerin yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirme aracı haline gelmiştir.

1930'lu yıllarda gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sağlığı hizmetleri, ülkeler arasında az çok farklılıklar göstermekle birlikte, ülkelerin "genel" sağlık örgütlenmelerinin dışında, ayrı tutulmuştur. Çoğu kez fabrikalarda bir revirde görevlendirilen hekim(ler) aracılığıyla sunulan tıbbi hizmetlerle yetinilmiş, bazı ülkelerde sigorta fonları kendi sağlık örgütlerini (işyeri hekimlikleri, sigorta istasyonları, sigorta hastaneleri vb) kurmuşlardır. Yine bu alanın düzenlenmesi genellikle Çalışma Bakanlıklarının görev alanı içinde düşünülmüştür. Sovyetler Birliği'nde ise işçi sağlığı, başından itibaren "genel" sağlık hizmetleri içinde değerlendirilmiş ve doğrudan Sağlık Bakanlığı'nın görevleri arasında sayılmıştır.

İşçi Sağlığı

Sovyetler Birliği'nde 1930'lu yıllarda birinci basamak[14] sağlık kurumları olarak farklı isimler altında kurulmuş (dispanser, poliklinik, ambulatoryum, preventoryum, profilaktoryum[15]) sağlık merkezleri bulunmaktadır. Bu merkezler bir hastaneye bağlı olarak hizmet sunabildikleri gibi (örneğin hastane içindeki poliklinik), hastane dışında ayrı merkezler olarak da hizmet sunabilirler.

Sağlık merkezleri bir sanayi tesisine bağlı ise, yalnızca bu tesiste çalışan işçiler ve ailelerine hizmet sunar. Sanayi tesislerine bağlı olmayan, mahalle ve semtlerde kurulmuş sağlık merkezleri, bulundukları bölgede ikamet edenlere hizmet sunarlar. Şehirlerde her bölgenin kendisine ait bir sağlık merkezi olduğu gibi, bütün büyük kuruluşlarda da bir sağlık merkezi bulunur.

Sağlık merkezleri hizmet sunduğu insanların sağlığından sorumludur. Bütün Sovyet yurttaşları bir sağlık merkezine kaydolmak zorundadır. Yurttaşların hizmet alacakları sağlık merkezini seçmelerinde kıstas işleridir. Kendi sağlık merkezi bulunan bir kuruluşta çalışan bir işçi bu merkeze kaydolmak zorunda iken, sağlık merkezi bulunmayan işyerlerinde çalışanlar bölgelerde kurulmuş sağlık merkezlerine kaydolurlar.

Yasaya göre 250'den fazla işçi çalıştıran kuruluşlarda sağlık merkezi açılmak zorunluluğu vardır. Ancak aynı bölgede birbirlerine yakın birden fazla bu tür büyük kuruluş varsa, hepsinin ortaklaşa yararlanacakları bir merkez açılır ve kuruluşlarda yalnızca rutin çalışmaları ve acil hizmetleri sunacak küçük tıbbi birimler açılır.

35 – 49 işçi çalışan deniz araçlarında bir hekim yardımcısı (feldsher[16]), 50 veya daha fazla işçi çalışan deniz araçlarında bir hekim görevlendirilmesi zorunludur. Uzun yol gemilerinde ise işçi

sayısına bakılmaksızın hekim bulundurma zorunluluğu vardır. Yine deniz araçlarında belirli sürelerde görevlendirilen diş hekimleri, işçilerin rutin ağız bakımlarını ve tedavilerini yaparlar.

Stalin Otomobil Fabrikası

1935 yılında 30 bin işçinin çalıştığı Moskova'daki Stalin Otomobil Fabrikası'nda her biri ayda iki kez baş cerrah tarafından denetlenen 15 ilk yardım istasyonu bulunmaktadır. Fabrikada ayrıca 6 *ambulatoryum* hizmet sunmaktadır. Ambulatoryumlarda,

* Bütün büyük branşlarda uzman hekimler
* Kadın danışma merkezi
* Çocuk danışma merkezi bulunmaktadır.

Fabrikada bulunan *Merkez Dispanser*, fabrikanın bütün sağlık hizmetlerini koordine etmek ve denetlemekle yükümlüdür. İlk yardım birimleri ve ambulatoryumlardan karmaşık vakaların sevk edildiği dispanserlerde baş dahiliyeci, baş cerrah ve baş oftalmolog görev yapar.

Fabrikada toplam 112 hekim ve 18 diş hekimi ile çok sayıda hemşire ve teknisyen görev yapmaktadır. Hekimlerin çoğu fabrikanın sanitasyon koşullarının gözetiminden sorumluyken, bir kısmı da mutfakta görevlendirilmiştir. Hekimler her gün atölyeleri dolaşarak çalışma koşullarını kontrol ederler. Durumlarını iyi görmedikleri işçileri muayene olmaya davet ederler.

Fabrikaya giren bütün işçilere işe giriş muayenesi yapılır ve kayıtları dosyalarında saklanır. Bu muayene sırasında özel tıbbi gözetim gerektiren işçiler belirlenir ve bunlarla özel olarak ilgilenilir. Fabrika üç vardiya çalıştığından, tıbbi birimler de vardiyalı çalışır.

Fabrikanın kendisine ait bir hastanesi yoktur, fakat çevredeki üç hastanede bazı koğuşlar bu fabrika için ayrılmıştır – şehir hastanesinde (dahiliye ve cerrahi yatakları), Clara Zetkin Doğumevi'nde ve Çocuk Hastanesi'nde toplam 200 yatak.

Krasnoe Znamya Tekstil Fabrikası

Leningrad'da Krasnoe Znamya Tekstil Fabrikası'nda 1935 yılında 16 bin işçi çalışmaktadır. Fabrika çoğunlukla kadınların çalıştığı ve tehlike grubu Moskova'daki otomobil fabrikasınınkinden daha düşük bir fabrikadır. Fabrikada üç ilk yardım istasyonu ve bir dispanser olup, toplam 27 hekim görev yapmaktadır. Günde ortalama 400 poliklinik yapılan fabrika dispanseri jinekoloji ve pediatri hizmetleri bakımından zenginleştirilmiştir.

Ordzhonikidze Alet Fabrikası

Moskova'da Ordzhonikidze Alet Fabrikası 1933 yılında açılmış ve 1936 yılında bini kadın 4 bin işçi istihdam etmiştir. Fabrika yanında bir hastane bulunduğundan, sağlık hizmetlerinin bir kısmı bu hastaneden sağlanmıştır. Fabrika içinde bir dahiliyeci, bir cerrah, bir jinekolog ve birkaç pratisyen hekimin görev yaptığı küçük bir poliklinik vardır. Bu poliklinikte işe giriş muayeneleri ve yılda iki kez periyodik muayeneler yapılmaktadır.

Diğer Örnekler

Kazan yakınlarında bir film fabrikasında 1936 yılında 6.800 işçi çalışmaktadır. Fabrikada 140 bebek kapasiteli bir kreş ve 1 – 5 yaş grubunda 250 çocuk kapasiteli bir anaokulu ve 5 – 6 yaş grubunda 160 çocuk kapasiteli bir okul öncesi sınıf bulunmaktadır. Sağlık hizmetleri tesis yakınındaki 12 konsültasyon odası bulunan bir ambulatoryumdan sağlanmaktadır.

Volodski profilaktoryumu 10 bin kişiye hizmet sunan, hastane, biri erişkinler diğeri çocuklar için olmak üzere iki gece sanatoryumundan[17] oluşan bir tıbbi komplekstir.

İş Güvenliği

Emekçilerin korunması için alınacak tedbirlerin belirlenmesi, zahmetli ve uzun araştırmalar gerektirir. Batı dünyasında bu tür araştırmalar daha çok tedavi hizmetleri alanında yoğunlaşmıştır. Sermaye için bir kazanç vaat etmeyen iş güvenliği alanında yürütülecek çalışmalar için sermayeden destek bulmak oldukça güçtür.

Sovyetler Birliği'nde 1930'lu yıllarda emekçilerin iş güvenliği için araştırmalara yoğunluk verilmiştir. 1935 yılında ülkede mevcut 40 bilimsel araştırma enstitüsü sendikalar tarafından yönetilmekte ve finanse edilmektedir. İşçiler için güvenlik araçları geliştirmek bu enstitülerin ana amaçlarındandır. Çeşitli enstitülerin çalışmalarına ilişkin sonuçlar *Sendikalar Konseyi Bilim Bürosu*'nda toplanır ve gerekli değerlendirmelerden sonra uygulamaya konur.

Sendikalar yanında emekçilerin iş güvenliğiyle ilgilenen diğer bir kurum Ağır Sanayi Bakanlığı'na bağlı olan Güvenlik Teknolojisi (Tekhnika Bezopasnosti) bölümüdür. Bölüm yalnız 1935 yılında 180 farklı güvenlik aracı geliştirmiştir.
Enstitüler ve Güvenlik Teknolojisi çalışmalarında tıbbi kuruluşlarla yakın bir işbirliği içindedir. Bilim insanları, mühendisler ve hijyenistler çalışma yaşamı üzerine etkili fiziksel ve kimyasal faktörler üzerinde yoğunlaşırken, ülkenin 25 Tıp Enstitüsü de meslek hastalıkları ve emeğin korunmasının tıbbi yönleri üzerine çalışmalar yürütmektedir.

Leningrad Çalışma Hijyeni Enstitüsü'nde 140'ı bilim insanı olmak üzere 280 görevli bulunmaktadır. Ayrıca Kharkov, Kiev ve Smolensk'te benzer enstitüler vardır. Bu enstitülerin gayretkeş teknik ve tıbbi çalışmalarıyla sanayinin sağlığı tehdit eden olumsuzlukları büyük ölçüde giderilebilmektedir.

16 Kasım 1935 tarihinde yayınlanan bir kararname ile sanayi kuruluşlarının devletin ve sendikaların müfettişleri tarafından İSG yönünden düzenli olarak denetlenmesi zorunlu kılınmıştır. Buna göre kurşun ve cıva sanayilerinin her 4 ayda ve diğer kimya sanayisinin her 6 ayda bir denetimi yapılmaktadır. Bunun yanında bu sanayi dallarında çalışan işçilerin mesai saatleri kısaltılmış ve yıllık izin süreleri arttırılmıştır.

5. 1950 Sonrası

Sovyetler Birliği İkinci Paylaşım Savaşı'nda en büyük zararı gören ülkelerden biridir. Ülkenin önemli bir bölümü uzun yıllar işgal altında kalmış, harabeye dönmüş ve genç nüfusunun önemli bir kısmını yitirmiştir. 1945 sonrası uzun bir onarım dönemi yaşayan SSCB'de işçi sağlığı alanında 1930 – 1940 döneminde ulaşılan yere, savaş sonrasında ancak 1950'lerde yeniden ulaşılabilmiştir. 1928 – 1958 arası dönemde iş kazaları sonucu oluşan sakatlanmalarda yüzde 70, 1958 – 1960 arasında önceki yıllara göre yüzde 25, 1960 – 1965 arasında 1958 – 1960 dönemine göre yüzde 15 azalma görülmüştür.

1960'larda sosyalist işçi sağlığı ve iş güvenliği kavramı ile kapitalist işçi sağlığı ve iş güvenliği kavramı arasındaki fark iyice belirginleşmiştir.

1959 yılında Uluslararası Çalışma Konferansı işçi sağlığı hizmetlerini şöyle tanımlamaktadır:
"İşyerinde veya işyeri yakınında şu amaçlarla oluşturulan bir hizmettir:

a. İşçileri işlerinden veya işlerin yapıldığı koşullardan kaynaklanabilecek tehlikelere karşı korumak,
b. İşçilerin fiziksel ve ruhsal uyumuna, özellikle işin işçilere göre düzenlenmesi ve işçiye göre iş verilmesine katkıda bulunmak,
c. İşçilerin olanaklı en yüksek derecede fiziksel ve ruhsal iyiliğinin oluşturulmasına ve sürdürülmesine katkıda bulunmak".

Ancak Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda işyeri hekimleri, genel pratisyenlerin işlevini yerine getirmektedir ve asıl görevleri hasta işçileri tedavi etmektir. Oysa daha önce de belirtildiği gibi Sovyetler Birliği'nde koruyucu, önleyici ve iyileştirici sağlık hizmetleri, Sovyetler Birliği'nin kuruluş yıllarından itibaren bütünleştirilmiştir.

1960'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nde işçi sağlığı hizmetlerinin ilkeleri şöyle sıralanabilir:

1. İşçi sağlığı hizmetleri bireyle birlikte bireyin çevresine yöneliktir.
2. Bireye hem sağlıklı iken hem de hasta iken sağlık bakımı sağlanır.
3. Sağlık bakımı işçilere, özellikle ağır işlerde çalışanlara öncelikli olarak sağlanır.
4. Çocuklara ve gençlere özel önem verilir.
5. Önleyiciliğe vurgu yapılır.
6. Hizmetler devlet tarafından ücretsiz sağlanır.

İşçi sağlığı hizmetlerinin "bireye ve aynı zamanda çevresine" yönelik örgütlenmesinin nedeni, Sovyetler Birliği'nde egemen olan *toplumcu tıp ve sağlık* anlayışıdır. Bu anlayışa göre bireyin sağlığı üzerine etkili faktörlerin başında *bireyin yaşam ve çalışma koşulları* gelmektedir. O halde bireyin yaşam ve çalışma koşullarına hitap etmeyen bir yaklaşım, tedavi edilen birey yine sağlığını bozan yaşam ve çalışma koşullarına geri gönderileceğinden, sağlık sorunları için tamamen palyatif bir "çözüm" olacaktır. Bu anlayış doğrultusunda hekim yalnızca işçilerin rutin muayenelerini yapmakla yetinmez, aynı zamanda çalışma ortamının sağlık ve güvenlik bakımından kontrolü çalışmalarına da aktif olarak katılır.

1950'lerde sağlık bakımında gerçekleştirilen reformlar (bütün sağlık kurumlarının birleştirilerek büyük sağlık komplekslerinde toplanması) işçi sağlığı hizmetlerinde de gerçekleştirilmiştir. 1960'larda Sağlık Bakanlığı'na bağlı 12 Sanayi Hijyeni ve Meslek Hastalıkları Enstitüsü bulunmaktadır. Bütün sanayi tesislerinin bir hastane, bir ayaktan tedavi departmanı ve fabrikaların çeşitli işliklerindeki bir dizi ilk yardım istasyonundan ve kreşlerden oluşan sağlık birimleri vardır ve hastane başhekimi tarafından yönetilirler. Küçük işyerleri rayon veya bölge hastanelerinden yararlanırlar.

İşçi sağlığı programı bütün büyük işyerleri ve fabrikalarda bulunan mediko-saniter birimde yürütülmektedir. Kırsal alanda kollektif çiftliklerde de benzer işçi sağlığı hizmetleri bulunmaktadır. Mediko-saniter birim genellikle uzman servislerin bulunduğu bir poliklinik, büyük işliklerde hemşire ve hekimlerin görev aldıkları ayaktan bakım üniteleri ve laboratuarlardan oluşur. Eğer yerel hastane yeterli değilse, büyük fabrikalar için özel hastaneler kurulur. Mediko-saniter birimin çalışmaları hastane tedavisi, ilk yardım, ev ziyaretleri ve işliklerin denetimini kapsar. Bütün hastalık ve kazaların raporları tutulur. Bu birimler sendika ve sosyal çalışmacılarla yakın işbirliği içinde çalışırlar.

Mediko-saniter birimlerin koruyucu işlevleri şunlardır:

- Departmandaki bütün uzmanlar tarafından yapılan periyodik fizik muayeneler (10 bin işçinin çalıştığı bir sanayi tesisinde 62 hijyen hekimi ve 161 hemşire görevlidir.)
- İş güvenliği komiteleri (sendikaların aktif katılım ve desteğinde)
- Sağlık eğitimi
- İlk yardım (her 1200-1500 işçiden 20-30 gönüllü ilk yardım eğitimi alır.)
- Fizyoterapi ve fizik tedavi
- Profilaktoryumlarda (gece ve gündüz sanatoryumları) özel tıbbi gözetim gerektiren işçilere gözetim

Andrea M. Hricko'nun Sunumu

1975 yılında bir grup Amerikalı işçi sağlığı uzmanı ve emekçisi ile birlikte Sovyetler Birliği'ni ziyaret eden halk sağlıkçı Andrea M. Hricko, Sovyet yetkililerle yaptığı görüşmelerden ve yayınlardan derlediği bilgileri, 19 Kasım 1975 tarihinde Amerikan Halk Sağlığı Birliği Kongresi'nde, Sosyalist Ülkelerde İşçi Sağlığı Oturumu'nda "*Sovyetler Birliği'nde İşçi Sağlığı*" başlığı ile sunmuştur. Bir bilim kadını olarak SSCB'de kadınların durumuna vurgular dikkat çekicidir.

Önleyici Hekimlik

Hricko'ya göre Sovyet işçi sağlığı sisteminin en çarpıcı iki özelliği, önleyici tıbba ve işçi sağlığı ve güvenliği konularında sendikaların içten katılımına vurgudur. Sovyetler Birliği'nde sağlık bakımı bütün insanlar için temel bir haktır. Sağlığa vurgu, Sovyet 5-Yıllık Planları'nın kilit unsurları olan üretkenlik ve ekonomik kalkınmayla uyum içindedir.

Sovyet sisteminin sağlığa vurgusu kendisini, Sovyetler Birliği'nde hekim sayısının ABD'dekinin iki katı olması[18], kadın hekim sayısının ABD'dekinin altı katı olması ve hasta yatağı sayısının ABD'dekinden 3 kat fazla olmasıyla göstermektedir. Çok sayıda Sovyet hekim önleyici tıp ve çevre sağlığı alanında görevlidir.

Sovyetler Birliği'nde işçi sağlığı hizmetleri devlet, sanayi kuruluşları ve sendikalar tarafından bütüncül olarak yürütülmektedir. Bütün büyük kuruluşların polikliniği olup, bazılarının hastaneleri vardır. Daha küçük kuruluşlarda sağlık istasyonları bulunmaktadır. Hricko Leningrad'da, optik donanım üreten altı atölyenin emekçilerine hizmet eden bir 350 yataklı olan ve 100 hekimin görev yaptığı hastaneyi ziyaret etmiştir. Başhekim hastanenin asıl işlevinin, hizmet sundukları 20 bin emekçinin hastalanmalarını önlemek olduğunu belirtmiştir. Yani bu hastane, sermayenin egemen olduğu ülkelerde olduğu gibi emekçilerin hastalandıklarında başvurdukları bir hastane değil, emekçilere hasta değillerken yıllık sağlık muayeneleri yapan bir "hastane"dir. Ayrıca belli tıbbi sorunları olan veya belli tehlikeli maddelere maruz kalan emekçilere sıkı bir tıbbi gözetim uygulanmaktadır.

İşlikler hekimler tarafından tehlikeler bakımından teftiş edilmektedir. Ayrıca her ay atölyelerden hava örnekleri alınmakta, standartlara uyulmadığı tespit edildiği takdirde tehlikenin kontrolü için

SANEPİD[19] (sanitasyon-epidemiyoloji) istasyonları çağrılmaktadır. Saniped istasyonlar tarafından uygulanan işçi sağlığı standartları, çeşitli araştırma ve sanayi hijyeni enstitülerinin araştırmalarına dayanmaktadır. Moskova'daki Tıp Bilimler Enstitüsü'ne bağlı Sanayi Hijyeni ve Meslek Hastalıkları Enstitüsü, 275 bilim insanının görev aldığı ana araştırma kurumudur. Bu kurum tarafından tespit edilen standartlar, Sendikalar Konseyi'nin onayı ile Makul Azami Konsantrasyon'lar (MAK)[20] olarak belirlenmektedir.

Sovyet standartları, ABD'de kullanılan standartlardan genelde daha katıdır. Bunun nedeni Sovyet toksikologların, ABD'de standartlar belirlenirken sıklıkla ihmal edilen davranışsal, nörotoksik ve mutajen etkileri hesaba katmalarıdır. Ayrıca SSCB'de çevre ve işçi sağlığı standartları genelde mevcut teknoloji ve ekonomik fizibilite dikkate alınmaksızın, yalnızca sağlık etkileri temelinde belirlenmektedir. Bu durum ABD'deki standart belirleme politikalarıyla taban tabana zıttır[21].

Moskova dışında gezdikleri bir halı fabrikasında yönetim, fabrikalarında esas işçi sağlığı sorununun gürültü olduğunu ifade etmiştir. Kontrol için çeşitli teknikler (duvara ve tavana emici tuğlalar döşenmesi gibi) kullanılarak gürültü azaltılmaktadır. Tura katılan üyelerden biri fabrikada gürültü düzeyinin alt 80 dBA'lerde olduğunu ölçümle doğrulamıştır.

Fabrikalarda hamile kadınlar için özgün istihdam politikaları bulunmaktadır. Kadın işçinin hamileliği tespit edilir edilmez, fabrikanın toksik maddelere maruz kalmayacağı daha güvenli bölümlerine nakli yapılmaktadır. Dahası doğumdan sonra bir yıl ücretsiz izin alabilmekte, daha sonra eski işine kıdem ve emeklilik haklarında bir kayıp olmadan dönebilmektedir. ABD'de kadınların çoğu doğmamış bebekleri için iş güvencelerini riske atmak zorunda kalmaktadırlar.

Sovyetler Birliği'nde kadınların belli işlerde (örneğin kömür ocakları, metal döküm işleri) ve belli kimyasal maddelerle (örneğin kurşun, benzen, krom, nikel, zifir) çalışmaları yasaktır. Erkekler emekçiler de, erkek gonadlara etkili olduğu bulunan kloropren, etilen oksit ve dimetil dioksit gibi kimyasalların kullanıldığı işlerde çalıştırılmamaktadır.

Sendikaların Rolü

Sendikalar bütün işçi sağlığı hizmetlerinin yürütülmesi ve kontrolünde ve çalışma yasalarının uygulanmasında, bünyelerinde barındırdıkları 5.500 müfettişle[22] önemli bir rol oynamaktadır. Devletin de ayrıca 20 bin sağlık ve güvenlik müfettişi bulunmaktadır. Sendika teknik müfettişlerinin

tehlikeli çalışma koşullarının iyileştirilmesini isteme yetkisi vardır. Tehlike ortadan kaldırılmazsa işyerini kapatabilirler. İhlallerin devamı halinde yöneticiler cezalandırılabilir veya işten çıkartılabilir.

İşyerlerinde işyerinin büyüklüğüne göre 7 – 17 üyeden oluşan emek koruma komiteleri vardır. Bu yerel komiteler işyerindeki makine koruyucularını, havalandırmayı, iş-günü ihlallerini vs. denetleyen (ABD'deki işyeri sendika temsilcisininkine benzer işlevleri olan) bir müfettiş seçerler.

Devletin işçi sağlığı ve güvenliği araştırma enstitüleri yanında Sendikalar Konseyi tarafından yönetilen, her biri farklı bir sanayi veya sağlık sorununa odaklanmış altı emek koruma enstitüsü vardır. Amerikalı grubun Leningrad'da ziyaret ettiği bu enstitülerden birinde 10 laboratuvar ve 300 çalışan bulunmaktadır. Laboratuvarlardan bir kısmı akustik, klima, sanayi psikolojisi ve ışıklandırmayla ilgilidir. Solunum sistemleri laboratuvarı yeni koruyucu araçları denemekte, gürültü laboratuvarında pnömatik matkapların gürültü düzeyini azaltacak yöntemler geliştirilmektedir. Sendikalara emek korunmasında rehberlik eden Sendikalar Konseyi, hükümete enstitülerinin araştırmalarından edinilen bilgilere dayalı yeni sağlık ve güvenlik düzenlemeleri için öneriler sunmaktadır.

SSCB'deki 25 sendikanın hepsinin Emek Koruma Bölümü vardır. Bölüm'ün işlevlerinden biri emekçileri işçi sağlığı ve güvenliği alanında eğitmektir. Örneğin 7.8 milyon üyesi bulunan Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası'nın Emek Koruma Bölümü, yeni emekçiler işe başlamadan önce bunlara eğitim verir ve her yıl 189 bin teknik müfettişi işyerlerini teftiş edebilmeleri için eğitir.

Sendikalar emekçilerin tazminat anlaşmazlıklarında da rol alırlar. Engelli işçiler, devletin sosyal sigorta fonundan emekli maaşı alırlar. Teknik müfettiş kazanın yönetimin kusurundan kaynaklandığına karar verirse, işçi tazminat talep edebilir. Son karar iş mahkemelerinde verilir.

Sonuç

Sovyet işçi sağlığı sistemi, ülkenin sağlık bakımı sistemiyle tamamen bütünleşmiştir. Devletin, sanayinin ve sendikaların rolleri birbirlerine yakından bağlıdır. Sendikaların işçi sağlığı ve güvenliği konularında karar mekanizmaları üzerindeki etkisi ABD'dekinden önemli ölçüde daha büyüktür. Toksikolojik araştırmaların, toksik maddelerin davranışsal ve üreme üzerine etkileri üzerine

çalışmalar gibi belli yönleri ABD'dekiler göre daha ileri görünmektedir. Sovyetler Birliği'nin belirlediği çevre standartları ABD'dekilere göre çok daha katıdır.

Sonuç olarak, işyerlerinde gözlem grubumuzun Sovyetler Birliği'nde işçi sağlığına, işten daha fazla vurgu yapıldığına inanmamıza yol açmıştır. ABD'de durum bunun tam tersidir, fakat geçen birkaç yıldır bu değişmeye başlamıştır. İki haftalık gezimizde Sovyet toplumunda emekçilerin sağlık ve refahına büyük vurgu yapıldığını açıkça gördük.

Bir Sovyet Oto Tesisinde Sağlık Hizmetleri

Orta Rusya'nın Volga Bölgesi'ndeki Gorki Otomobil İşleri'nde atölye hekimi ile yönetim arasındaki karşılıklı anlayış ve iyi ilişkilerin çok önemli olduğu düşünülür. Tesisin tıbbi hizmetler başhekimi Dr. I. Grinvald bir röportajda şöyle demiştir: "Fabrika yönetiminin ve kamuoyunun dikkatini işçi sağlığının çeşitli boyutlarına çekmek için sistematik olarak gücümüzün yettiği her şeyi yapıyoruz".

Gorki işletmesi her ay 20.000 işçisinden hatalıkları ve atölyelerin hijyen koşullarına ilişkin bilgi toplar ve veriler tesisin bilgisayar merkezinde işlenir. Sonuçlar tesis yönetimine, sendika komitesine, kaza önleme bölümüne ve atölyeler ve hizmetler yönetimine gönderilir. Üç aylık ve yıllık üretim raporlarında hastalıklara bağlı işe gelmeme hızı önemli bir faktördür. Bu nedenle atölye yöneticileri işçiler arasındaki hastalık ve kaza dinamiklerine büyük önem vererek, bunları üretim gerçekleşmesi grafikleriyle yan yana koyarlar.

Tıbbi Hizmetler

Fabrika hekimleri modern bir tıbbi tesiste çalışırlar. Tesisin tıbbi hizmetleri günde 3.200 hastaya hizmet sunabilecek bir poliklinik, 250 yataklı bir hastane, bir radyoizotop tanı laboratuvarı, günde 3.000 hastaya hizmet verebilecek donanımlı bir ayaktan fizyoterapi kliniği, bir diş polikliniği ve bir kadın danışma merkezinden oluşur. 24 saat hizmet sunan bir ilk yardım istasyonu ve travma bölümünde de fabrika hekimleri görevlidir. Bu tıbbi hizmetlerin hepsi işçiler için ücretsizdir.

Tesiste üretim hatlarının yapısına uygun olarak beş tedavi bölümü vardır. Her bölüm ilişkili bir mesleki sektör grubunu kapsar ve her biri özgül bir üretim süreciyle doğrudan ilgilidir. Bu, hekimin özgül üretim süreçleriyle ilişkili durumları tedavi etmesi anlamına gelir. Atölyenin tıbbi tugayları (terapist ve diğer uzmanlar dahil) benzer ilkelerle oluşturulmuştur.

Tesis mediklerinin (hekim yardımcısı) ve hekimlerinin amacı yalnızca hastaları iyileştirmek değil, aynı zamanda hastalıkları önlemektir. Grinvald "mesleki hastalıkları zamanında tanımlamak ve önlemek için çeşitli aşılar ve kitlesel tıbbi muayeneler (akciğer filmleri, jinekolojik muayeneler, diş muayeneleri vb) yapıyoruz" demiştir.

Atölyenin sağlık tesisleri mesleki hastalıkları önlemek için önleyici tedbirler almıştır. Mesleki tehlikelere maruz kalan işçiler öğle yemeği aralarında masajlar, termal banyolar, inhalasyon ve

ultraviyole ışınlar gibi fizyoteröpatik tedaviler alırlar. Bu tedavilerin hipertansiyon vakalarının sık görüldüğü atölyelerde de yararlı olduğu görülmüştür. Bu tedbirlerin etkinliği bütün beklentilerin üzerindedir – bu atölyelerde hastalık insidansı geçen birkaç yılda üç kat azalmıştır.

Başhekime göre "tesiste yeni bir istihdam uygulaması başlatılmıştır". "Sağlık nedenleriyle mesleğini değiştirmek zorunda kalan bir işçi başka bir pozisyon seçmesi için tıp-kontrol komisyonuna davet edilir".

Sakatların rehabilitasyonu yönetimin desteğiyle örgütlenir. Hastanede bir bölüm kazalardan kaynaklı komplikasyonları olan hastaların rehabilitasyonu için ayrılmıştır. Bir atölyede hastalar için eğitim ve üretken emeği birleştiren bir sanayi rehabilitasyon bölümü inşa edilmektedir.

Tesis işçilerin tıbbi muayenelerine çok dikkat etmektedir. Geçen on yılda tıbbi muayene gören işçi sayısı hemen hemen ikiye katlanmıştır. Tesis daha önce görülen hastalık veya durumların yinelenmesini önlemek için yılda 20.000 ruble (23.300 ABD doları) ayırmaktadır. Dermatologlar ve venerologlar, merkez sanayi hijyeni laboratuvarı görevlileriyle işbirliği içinde deri hastalıklarının önlenmesinde somut sonuçlar elde etmişlerdir.

Emek (Çalışma) Koşulları

Yönetim ve işçiler arasındaki yıllık toplu sözleşmelerin çeşitli hükümleri çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sosyal sigorta sorunları ve barınmaya ayrılmıştır. Tesisin sendika komitesinin kadın konseyi sözleşmeye ek olarak, kadınlar için önerilmeyen işlerin bir listesini derlemiştir.

Normal çalışma koşullarının gözetimi tesisin merkez sanayi hijyeni laboratuvarı tarafından denetlenir. Laboratuvar, bütün atölyelerde kabul edilebilir çalışma koşullarını sürdürmek için gerekli tedbirleri belirleyen bir sanitasyon-hijyen el kitabı hazırlamıştır. Örneğin laboratuvarın talebi üzerine atölyelerde etillenmiş benzin kullanımı yasaklanmıştır. Tesisin diğer bölümlerinde havalandırma ve ışıklandırma sistemleri yeniden yapılmıştır. Elektromanyetik alanların gerilimi azaltılmış ve gürültü düzeyini azaltmak için çok şey yapılmıştır.

Atölye yeniden yapılandırılması ve diğer iyileştirmeler için bütün yeni projeler, tesisin tıbbi hizmetlerinin bir parçası olan sanitasyon teftiş komisyonu tarafından değerlendirilir. Geçen yıl böyle 267 proje gözden geçirilmiştir. 40 proje sanitasyon şartlarını karşılamadığından

reddedilmiştir. Örneğin bir metal kaplama atölyesi kapasitesini arttırmak için modernize edilirken atık donanımı değiştirilmemiştir. Komisyon renovasyonu tasarımcılar donanımın atık kapasitesini 1,5 kat arttırana kadar durdurmuştur.

Çekoslovakya'da İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği

İşçi sağlığı alanında en köklü geleneği olan doğu Avrupa ülkesi Çekoslovakya'dır. Burada işçilere sağlık hizmetleri sunulmaya başlanması madenciliğin gelişimiyle bağlantılıdır. Onüçüncü yüzyıla uzanan "Jihlava Maden Yasası"[23] madenciler için ilk güvenlik düzenlemelerini içerir; yasada yaralı madenci için bir "yara-iyileştirici" yardımı sağlamanın işverenin yükümlülüğü olduğu belirtilir. Meslek hastalıklarına ilgi de oldukça gerilere uzanır. Onyedinci yüzyılın sonunda "işçi sağlığının babası" Bernardino Ramazzini Joachimsthal'da[24] madencilerin akciğerlerinde patolojik değişimler gözlemiştir ve De Morbis Artificum Diatriba'da[25] bunları madenlerdeki çalışma koşulları ile ilişkilendirmiştir.

Onsekizinci yüzyılın ikinci yarısında Bohemya ve Moravya'da birçok fabrika açılmış, sanayinin gelişmesi ve işçi sınıfının öneminin artmasıyla sanayi işçilerinin sağlığına büyük önem verilmiştir. Çekoslovakya'nın da bir parçası olduğu Avusturya-Macaristan imparatorluğunda 1883 yılında fabrikaların tıbbi teftişi dahil, iş teftişini tanımlayan yasalar kabul edilmiş ve 1888 yılında sağlık sigortası yasası çıkmıştır. İlk işçi sigortası şirketleri bu dönemde kurulmuştur. Başlangıçta sunulan hizmetler esas olarak tıbbi hizmetlerdir, fakat bazı hekimler önleyici hizmetler de sunmuşlardır. Daha sonra Prag Üniversitesi'nde ilk işçi sağlığı profesörü olan Dr. J. Rambousek[26], Pribram[27] madenlerinde sigorta şirketi hekimi olarak çalışmış ve Çekoslovakya'da yayınlanan ilk işçi sağlığı kitabını yazmıştır. İki paylaşım savaşı arasında (1918 – 1939) büyük fabrikalar, işçilerden gelen baskılar sonucu ya da kendiliklerinden kendi sağlık hizmetlerini kurmuşlardır.

Çekoslovakya'da işçi sağlığı, Profesör J. Teisinger[28] rehberliğinde 1931 yılında ayrı bir dal olarak gelişmeye başlamış, ilk işçi sağlığı merkezi Prag'da kurulmuştur. Merkez işçilerin muayenesi, meslek hastalıklarının tanısı, tedavisi ve izlemiyle görevlendirilmiştir. Kısa sürede hekimlerin esas olarak meslek hastalıklarının önlenmesi, tanısı ve tedavisiyle, sanayi hijyeni ve fizyolojisiyle uğraştığı diğer merkezler açılmıştır. İkinci paylaşım savaşı öncesi hizmetlerin yönetiminde ve tıbbi görevlilere verilen sorumluluklarda yapılan önemli değişiklikler sanayi sağlığı hizmetlerinde hatırı sayılır iyileşmelere yol açmıştır. Ancak en büyük değişiklikler ikinci paylaşım savaşı sonrasında, 1945 ve 1952 yılında gerçekleşmiş ve bütün sistem Sovyet sanayi sağlığı kavramına uygun olarak yeniden örgütlenmiştir.

Çekoslovakya'da işyerleri, karşılaşılan mesleki tehlikelere ve ekonomik önemlerine göre üç gruba ayrılmıştır. İlk grup madenleri, dökümhaneleri, kimya fabrikalarını, elektrik istasyonlarını, petrol

sanayisini, demiryollarını ve atom santrallerini kapsar. İkinci grupta ağır mühendislik tesisleri ve üçüncü grupta diğer sanayiler vardır. Bu gruplardan her birinde işçi sağlığı hizmetleri birinciden üçüncüye yasal gereklilikler hafifletilerek örgütlenir. Örneğin ilk grupta her 800 işçiye bir hekim gerekli iken, ikinci grupta 1200 ve üçüncü grupta 1600 kişiye bir hekim yeterli görülmektedir.

Çekoslovak işçi sağlığı hizmetleri şu birimlerden oluşmuştur:

A. İyileştirici Hizmetler:

1. Fabrika Sağlık İstasyonu: Bir hekim veya hemşirenin görevli olduğu, bölge hastanesi veya işçi sağlığı birimine bağlı çalışan en küçük birimdir.

2. Fabrika Ayaktan Hasta Bölümü (Ambulatoryum): işyeri hekimleri, hemşireler, diş hekimi, diş teknisyenleri, laborantlar ve genellikle dahiliye uzmanı, cerrah ve jinekologlardan oluşan bir ekibin görev aldığı polikliniklerdir.

3. Fabrika polikliniği:Büyük ambulatoryumlardır. Genellikle normal ambulatoryum ekibine ek olarak bir fizyoterapist, bir göz hekimi, bir KBB uzmanı, bir dermatolog, bir nörolog ve bir radyolog bulunur. Bazı poliklinikler fabrika hastaneleri içinde yer alırlar.

4. Fabrika hastaneleri: Bazı büyük tesislerin hastaneleri vardır ve bunlardan bir kısmı fabrika polikliniklerıyle yakın işbirliği içinde hizmet sunarken, bazıları doğrudan fabrika poliklinik hizmeti de sunarlar.

5. Gece sanatoryumu: Büyük tesislerde ayaktan bakım hizmetlerini desteklemek amacıyla, özellikle sağlıkları bozulmuş fakat hala çalışabilen işçilere hizmet sunarlar. İşçilere sanatoryumda kaldıkları sürede yakın tıbbi gözetim, tedavi ve diyet uygulanır.

6. Fabrika kreşleri: 3 ay – 3 yaş grubu çocuklara hizmet sunar. En az 20 çocuk bulunan yerlerde kurulur.

7. Fabrika Ulusal Sağlık Enstitüleri: Büyük tesislerde şimdiye kadar sayılan ilk altı birimin bileşiminden oluşan kurumlardır.

B. Önleyici ve Koruyucu Hizmetler:

1. İşçi Sağlığı Birimi:

- Ayaktan hasta bakımı
- İşçilerin işe giriş muayeneleri ile periyodik muayeneleri

- Sağlık gözetimi, sağlık için potansiyel tehlikelerin izlemi
- Yönetim ve sendikalarla birlikte işçilerin sağlığı ve ortam hijyeninin iyileştirilmesi amacıyla kapsamlı bir önlemler listesi hazırlamak

2. Bölge SANEPİD istasyonlarının Sanayi Hijyeni bölümü: Hekimler ve işçi sağlığı ile ilgili alanlarda uzmanlar (kimyagerler, biyologlar, sanitasyon teknisyenleri vb) görev alırlar. Bölgedeki sanayi hijyeni sorunlarını araştırmalarını sağlayacak laboratuarları vardır.

*Tehlikeli işlerin yapıldığı işyerlerinin listesini tutmak ve bunları yakından izlemek
*Meslek hastalıklarının kontrolünde diğer hizmetlerle işbirliği yapmak
*Bölge SANEPİD ve sanayi hijyeni ve araştırmalarda görevli işyeri hekimleri için teknik rehberlik

3. Bölgesel Ulusal Sağlık Enstitüsü'nün İşçi Sağlığı Bölümü: Bölge SANEPİD istasyonlarının Sanayi Hijyeni bölümünü destekler.

- Meslek hastalıklarının tanısı, kaydedilmesi, tedavisi ve kontrolü
- Çalışma kapasitesinin değerlendirilmesi
- Bölgedeki sağlık kurumlarına konsültasyon hizmetleri
- Epidemiyolojik araştırmalar

Yönetimler, sendikalar ve işçiler tıbbi hizmetlerin çalışmalarına yoğun olarak katılırlar. Bunların oluşturdukları ortak komitelerin ana kaygısı hastalıkların ve kazaların önlenmesidir. Sendikalar sosyal sigorta komiteleri yoluyla sağlık hizmetlerinin çalışmalarını izlerler; işçi sigortası temsilcileri hastanın iyi bir bakım aldığından ve tedavisine uyduğundan emin olmak için hasta işçilerle yakın ilişkidedirler.

İşyeri Hekiminin İşlevleri

Sanayi sağlığı hizmetlerinin kilit figürü işyeri hekimidir. Bölge sağlık ocağı hekimi gibi devlet görevlisi olup, işçilerin sağlığından ve hizmetlerin standardından sorumludur. Bir genel pratisyen ve bir sanayi hijyenistinin işlevlerini bir arada yürütür. Dahiliye, cerrahi ve hijyen konularına hakimdir ve dahiliye ve hijyen uzmanları ile iş kazaları için cerrahlarla birlikte çalışır. Görevleri üç ana grupta toplanabilir:

1. Önleyici ve Tıbbi:

a. Kazalarda, zehirlenmelerde ve akut hastalıklarda ilk yardım
b. İşçilerin işe uygun olup olmadığını belirlemek

c. Ayaktan hastaların tedavisi

d. İşçilerin çalışma kapasitelerini değerlendirmek, sakatlanmaların kaydını tutmak, yönetim ve sendikalarla işbirliği içinde iş için yetersizlik nedenlerini araştırmak, morbidite ve kaza hızlarını azaltmak için önlemler önermek

e. İşçilerin sağlığını tıbbi muayenelerle kontrol etmek (işçinin işe uygunluğunun da değerlendirildiği işe giriş muayeneleri dahil)

f. Tehlikeli işlerde çalışan işçilerin periyodik muayenelerini yapmak ve çalışma koşullarının işçilerin sağlığı üzerine etkilerini araştırmak

g. Düzenli olarak genç işçilerin, kadın işçilerin ve özellikle hamilelerin sağlıklarını kontrol etmek

h. Bakım önceliği olan işçileri izlemek ve hasta ya da sağlıkları iyi olmayan işçileri periyodik olarak muayene etmek

i. İşçilerin tıbbi kayıtlarını tutmak ve hastalanmaya yatkın işçileri düzenli olarak muayene etmek

2. Sanitasyon ve Epidemiyolojik:

İşyeri hekimi SANEPİD ile işbirliği içinde

a. Düzenli olarak işyerini teftiş eder ve gerekli kayıtları tutar, hijyen ve güvenlik koşullarını iyileştirmek için önlemler önerir ve bunların yerine getirilmesini sağlar

b. Özellikle yeni işleklerin eklenmesi veya yeni üretim süreçlerinin uygulanmaya konması durumları olmak üzere yasal sağlık tedbirlerine uyulmasını sağlamak

c. epidemiyolojik tedbirlerin sanitasyon ve epidemiyoloji hizmetlerinin tavsiyelerine göre alınmasını sağlamak

3. Sağlık Eğitimi:

a. Bu alandan sorumlu hekimin rehberliğinde sağlık eğitimi çalışmalarına katılmak

b. Gönüllülerin (özellikle Kızılhaç gönüllülerinin) çalışmalarına rehberlik etmek ve denetlemek, eğitimlerine destek vermek

c. Yeni işçilere hijyen ve güvenlik eğitimi vermek

Akif Akalın

KAYNAKLAR

Akalın, M.A. (2010). Toplumcu Tıp: Sovyetler Birliği Deneyimi. İstanbul: Yazılama Yayınları.

Akalın, M.A. (2013). Toplumcu Tıbba Giriş: Toplumcu Tıp Ders Notları. İstanbul: Yazılama Yayınları.

Salimof, L. (2014). Azerbaycan ve Türkiye İş Sağlığı Güvenliği Karşılaştırması. A.Ü. SBE Çalışma Ekonomisi ve İlişkileri Bölümü AD. Yüksek Lisans Bitirme Projesi.

[1] Botkin Avrupa'da dönemin önde gelen bilim insanlarıyla (Claude Bernard ve Rudolf Virchow gibi) birlikte çalışmıştır.

[2] Çarlık Rusya'sında yetkileri oldukça sınırlı olan Meclis.

[3] 1957 yılında Sovyetler Birliği'nde sanayi üretimi 1917 yılına göre 40 kat artmıştır. 1929 yılında 10.9 milyon olan sigortalı işçi sayısı, 1932 yılında 22.6 milyona ve 1934 yılında 23.4 milyona yükselmiştir.

[4] Sovyet devrimi miladi takvimle 7 Kasım 1917 tarihinde gerçekleşmiştir.

[5] Çalışırken aldığı maaşı kesintisiz olarak almayı sürdürür.

[6] 1930 yılından sonra İkinci Paylaşım Savaşına dek geçen dönemde işsizlik sorunu tamamen ortadan kalkmıştır. Bu dönemde işsizlik ödeneği için ayrılan paylar diğer hizmetlere kullanılmıştır.

[7] Aynı yıllarda ABD'de koruyucu hizmetlere ayrılan pay yalnızca yüzde 3,5'dir.

[8] Sovyetler Birliği dünyada 8 saatlik iş gününü yasalaştıran ve uygulayan ilk ülkedir.

[9] Fabkom: fabrika komitesi ve Mestkom: yerel komite.

[10] Bu standartlar Birleşik Devletler'de 1937 yılında ve Almanya'da 1938 yılında kabul edilmiştir. İsveç, standartları 1969yılında kabul etmiştir.

[11] Fabrika Sağlık İstasyonu (Zdravpunkt): Bir hekim veya hemşirenin görevli olduğu, bölge hastanesi veya işçi sağlığı birimine bağlı çalışan en küçük birimdir. SSCB'de 1956 yılında hekimlerin görev yaptığı 6.435, feldsherlerin görev yaptığı 13.564 fabrika sağlık istasyonu bulunmaktadır.

[12] 1935 yılında Sovyetler Birliği'ndeki meslek hastalıkları enstitülerinin sayısı 25'e ulaşmıştır.

[13] Mülkiyeti emekçilerde olan kooperatif.

[14] İnsanların sağlık örgütüyle ilk temas noktaları. Bu kurumlarda genel olarak *ayaktan* tedavi hizmetleri ve bireylere ve çevreye yönelik koruyucu, önleyici hizmetler sunulur.

[15] Profilaktoryumlar önleyici ve iyileştirici tıbbi hizmetlerin birlikte sunulduğu sağlık merkezleridir.

[16] Feldsher terimi 15. yüzyıl Almanya'sında orduda görev yapan berber cerrahlardan köken almaktadır. Günümüzde Birleşik Devletler'deki hekim yardımcısı veya pratisyen hemşire kategorisine karşılık gelen bir sağlık emekçisidir.Bir hekim gözetiminde hekimlik işlevlerinin çoğunu üstlenir. Tarihte Avrupa ülkelerinde hekim açığını tamamlamak için kullanılmıştır. Teknik olarak hemşire ile hekim arasında bir kategoridir. Genel tıp, hijyen ve laboratuar feldsherleri vardır. Ebe feldsherler, gebe evlerinde görev alırlar. Feldsher eğitimi yarım zamanlı (3yıl 10 ay) veya tam zamanlı (2,5 yıl) alınabilir. Feldsherler tek başlarına (hekim gözetimi olmadan) ilk yardım uygulamaya ve basit sağlık sorunlarıyla ilgilenmeye yetkilidirler.

[17] Gece sanatoryumu Sovyetler Birliği'ne özgü bir sağlık kurumudur. Hastaneye yatacak kadar hasta olmayan fakat tıbbi gözetim gerektiren hastalar kabul edilir. Gündüz işyerinde çalışan işçiler, geceleyin bu sanatoryumlarda tedavilerini sürdürürler. Burada ev ortamında veya dışarıda sağlanması güç olan özel diyetler sunulur. Vakaya göre hidroterapi, masaj gibi uygulamalardan da yararlanılır. Gece sanatoryumları hastaların uzun süre hastanede yatmak istemedikleri psöriasis (sedef hastalığı) gibi hastalıkların tedavisinde çok kullanılır.

[18] Makalenin yayınlandığı dönemde SSCB nüfusu ABD nüfusundan % 18 kadar daha fazladır.

[19] SANEPİD istasyonları Sovyet çevre sağlığı sisteminin belkemiğidir. 1975 yılında Sovyetler Birliği'nde 5.500 kadar SANEPİD istasyonu görev yapmaktadır.

[20] Makul Azami Konsantrasyon (MAK), atmosfer kirleticilerin günde 8 saat maruz kalmak suretiyle emekçilerin sağlıklarına zararlı etkisi olmadığı kabul edilen en yüksek konsantrasyonudur (Maximum Allowable Concentration).

[21] Yazar, gezileri sırasında yalnızca birkaç fabrikayı ziyaret edebildiklerinden, Sovyet standartlarının uygulandığı izlem aygıtlarının kalitesi ve varlığını ilk elden gözleyemediklerini belirtmektedir.

[22] Bu müfettişler maaşlarını sendikalardan almaktadır.

[23] Jihlava, bugün Orta-Güney Çek Cumhuriyeti'nde, Bohemya – Moravya yaylalarında, Jihlava nehri yanında bie şehirdir. 1240'dan itibaren gümüş madenleriyle ünlenen kentte 1260 yılında kabul edilen madencilik yasası daha sonra başka ülkelere örnek olmuştur.

[24] Bugün Jáchymov adıyla Çekoslovakya sınırları içinde kalan bir maden (gümüş madeni) kasabası.

[25] 1713 yılında Latince olarak yayınlanmıştır.

[26] Dr. J. Rambousek (1874 – 1917) fabrika hijyeni alanında Avrupa'nın önde gelen figürlerinden biridir. *Gewerbliche Vergiftungen* adlı kitabı 1913 yılında İngilizce'ye (Industrial Poisoning from Fumes, Gases, and Poisons of Manifacturing Processes) çevrilmiştir.

[27] Orta Bohemya'da bir şehir.

[28]1902 yılında Prag'da doğmuştur. 1932 yılında Çekoslovakya'da ilk Meslek Hastalıkları Merkezi'ni kuran Teisinger, hekimlik yaşamını meslek hastalıkları ve sanayi toksikolojisine adamıştır. 1948 yılında İşçi Sağlığı Birliği'ni kuran Teisinger, hekimlerin yanında toksikolog, biyokimyacı, ergonomist, iş fizyoloğu ve diğer teknik mesleklerden uzmanlarla birlikte disiplinler-arası bir nitelikte olan *İşçi Sağlığı* isimli bir dergi yayınlamaya başlamıştır. 1952 yılında Sanayi Hijyeni ve Meslek Hastalıkları Enstitüsü'nü kuran Teisinger, 1970'lerde işçi sağlığına katkıları nedeniyle Amerika ve Avrupa'da birçok ödül kazanmıştır.